

EPICTITUS

MANUALLU A BANÂLLEI

ENHIRIDIONLU

Dhiatrivi
PRĂXI AL EPICTITUS BÂGATI TU FRAMÂ DI
STUDENTULU A LUI ARIANUS

adusi pri limba Makidonarmâneascâ
di Mihali Prefti

Protuzboru

Epictitus s-amintă Yeropolis, Friyii. Eara hillilu a unâlli mulliari sclavâ sh-ti multsâ añi elu insushi fu sclavu. Pathuslu a lui ti libirtati fu ahântu mari câ avea agiumtâ s-luyurseascâ libirtatea ca bunlu nai ma axiosu tru banâ.

Epictitus anda sclavu avu nicukiru ti-unâ hopâ Epafroditus, sicritarlu administrativu al Nero, sh-fu tu aestu kiro tsi elu ahurhi s-llia praxi di la nai marli dhascalu stoicu a kirolui, Musonius Rufus, a curi anvetsu avu unâ vârtoasâ entipusi pisti elu ti tutâ bana. Hâristisitâ alu Epafroditus elu agiumsî Roma omu libiru.

Eara ca cirucu tu sânatati shi-ashclliupica di-unu cicioru. Multu kiro shidzu niansuratu sh-tu-aushaticu lo unâ mulliari ta s-lu-agiutâ s-creascâ unu ficiuricu tsi-lu lo ti suflitu. Epictitus bânâ unâ banâ aplo sh-nu-ancllidea usha a casâlleî vârnâoarâ; atsea niheamâ câtândii tsi-avea eara unâ strozmâ di palli sh-unâ psatâ di shumacu mpadi. Eara hârsitu cu-unâ lambâ di locu arsu câ atsea di heru lli-u furarâ. Aesta lambâ di locu arsu dupâ moartea a lui fu vindutâ cu 3000 di drahmadz; ahântu multu eara tiñisitu sh-vrutu di lao.

Epictitus avea adrată numâ Roma sh-era pricunuscutu ti filusofu, shi-anda Domitian lli-avină ahtâri anvitsats di Roma la anlu 89 icâ 92 E.H.(Eta a Hristolui), elu kindrui Nicopolis tu Ipiru, iu dishellisi sh-cumândârsi unâ sculii cabaia mari sh-multu tiñisitâ.

Datili di amintari sh-moarti al Epictitus nu potu s-hibâ luyursiti pi peru, ama luyursinda thimisirea a lui ti ardirea a Capitollui la anlu 69 E.H., anda elu eara nica giunopanu shi studentu alu Musonius, aspusa al Lucianus câ avu aushaticu multu lungu, shi-alti rifirintsi istorikeshtsâ tsi uidisescu cu kirolu a lui, bana a lui anvâli cu-aproximari añilli 50-130 E.H. Tu idhyiu kiro bânarâ Plutarhu sh-Tacitus.

Ca bunâoarâ Sucrati, elu nu-anyrâpsi ti publicari ici tsiva tu bana a lui sh-nu vrea sâ shtea canu tsiva ti elu vârnâoarâ cara s-nu eara Arianus, atselu tsi-alăsă trâ lumi sh-maxusu trâ noi Makedonarmâñilli *Anabasis-li/Alumtili al Alexandru*.

Flavius Arianus, unu pistimenu sh-durutu studentu al Epictitus, anyrâpsi tu optu cârtsâ *Dhiatrivili* a dhascallui a lui, ditu cari mashi patru s-aflâ tu dzuua di adzâ. Ditu atseali optu cârtsâ cu prâxili al Epictitus, Arianus bâgă ahoryea unâ mnatâ di eali tsi li publică tu-unu *Manualu, Enhiridion*, ta s-hibâ adhyivâsiti di tutâ duñiaua, ti-atsea câ alanti eara-li lundzâ sh-paramulti ti laolu di-aradhâ.

Nu mashi Nicopoli tu Ipiru, ama sh-Roma, nai multu nvetsu s-adra tu Elinâ tu-atselu kiro, Elina hinda limba intirnatsiunalâ ti nvetsu. Cârtsâli a lui di istorii, Arianus sh-li-ayrâpsi tu Elina di Atica, iara *Dhiatrivili* al Epictitus li-anyrâpsi tu Koine, Elina laotikeascâ.

Shi-azburânda ti limbâ, lipseashti s-luyursimu niheamâ aua ndauâ lucrî. Câ bâna Yeropolis tu Friyii, Roma, icâ Ipiru, tutu aestu spatsu eara Amirâriea Romanâ. Fârâ di altâ, unu spatsu tsi si tindea multu, ditu ascâpitatâ pânâ tu-apiritâ, iu limba administrativâ, icunomicâ, sh-sutsialâ eara Latina, ama Latina laotikeascâ. S-anyrâpsea tu-atselu kiro multu sh-tu Latina litirarâ, ama aestâ s-alidzea di Latina azburâtâ di laolu largu. Dhiafuraua nu eara mashi anamisa di Latina anyrâpsitâ shi-atsea laotikeascâ, ama insâshi Latina laotikeascâ di Roma s-alidzea di Latina laotikeascâ ditu pruvintsiea Makiduniea sh-ditu pruvintsiili ditu apiritâ, ditu Asii. Ma s-bâgâmu tu luyursiri minduita câ Rômañilli adusirâ limba Latinâ tu pruvintsiea Makidunia, cari fu apitrusitâ, azvintâ shi-acâtsatâ cu

ma multu di dauâ suti tsindzâts di aîni ninti di kirolu al Epictitus, (Kinokefaliea, 197 N. E.H., Pidna, 168 N.E.H.) easti loyicu câ tu pruvintsiea Makidunia (Ipiru eara parti ditu ea) limba laotikeascâ, limba di cathi dzuuâ di cumincari a laolui eara Makidonarmâneasca/Armâna (pri ningâ Elina laotikeascâ), tsi avu kiro ta s-kindrueascâ shi-s-si bagâ ghini tu kiro di pisti dauâ suti tsindzâts di aîni.

Alantâ minduitâ tsi prindi bâgari tu luyursiri easti câ tu insâshi Roma, limba Latinâ fu adusâ ditu Asii, di Troia bunôarâ, sh-câ limba di Troia eara unâ cu limba ditu Makidunii, poati cu dhiafurâi dialectali, ama cari furâ ñicurati unôarâ cu minarea di lao ditu Makidunii tu-Asii, tu kirolu a Amirâiillei Makiduneanâ. Dhiafurâili furâ nica nâ oarâ minutati pritu turnata a limbâllei icâ a dialectului Latinu tu-Asii, tu kirolu a Amirâiillei Rómanâ. Yrama Latinikeascâ sh-Elinikeascâ s-adra tu-unu dialectu sh-dauâ sh-trei, dupâ vârtutea sh-anamea a yrâmâtiului sh-dupâ laolu ditu cari s-trâdzea icâ lu nishinipsea ti-adhyivâsiri, ama limba laotikeascâ s-alâxea, ma multu i ma ptsânu, di la unâ casâ la altâ, di la unâ hoarâ la altâ, di la unâ pruvintsii la altâ – ama nu cu-alâxiri ti niacâkisiri. Aesti alâxiri nu-shi avea cali tu yramâ tu-atselu kiro iu mediumlu a yramâllei eara multu di multu ptsânu asprânditu. Sh-dapoa, tu spatslu Elinistu – Asii sh-Roma – limba Latinâ avea ahurhitâ s-câidiseascâ s-intrâ tu cuncurentsâ cu Elina, ama tu spatslu a culturâllei vârtosu Elinu-Makidonarmâneascâ, - Pruvintsiea Makidunia: Makidunia, Ipiru, Tesaliea - limba Makidonarmâneascâ nitsi nu câidisea sâ-lli treacâ pritu mâduuâ unâ ahtari cuncurentsâ, unâ adeti psiho-mintalâ tsi dânseshti nica adzâ, tu secullu unsprâyinghits E.H. Complexulu shi-andirsirea ti yramâ li-avu ishishi Ampirâria Romana ti multu kiro, ama inima a ampirâiillei hindalui ahoryea sh-diparti spatsialu, Roma azvimsi aestu complexu. Ahtari azvindziri nu eara pusibilâ ti tsivilizatsea Makidonarmâneasca tsi bana tru inima a Elinismului, cututu câ nâsa eara fântâna spiritualâ sh-culturalâ a Elinismului.

Sh-Epictitus sh-Arianus s-amintarâ tu-Asii. Cututu, elli nu-ambârtsâtarâ cultura sh-yrama Pirsanâ, ni atsea Asirianâ, ni Iyipteanâ, etc, ama cultura Elinistâ, icâ Elinu-Makidonarmâneascâ sh-yrama Elinâ sh-Latinâ. Tsi giudicatâ trâdzemu di-ava? Fârâ di altâ, elli putea s-hibâ dipunâtori ditu fumellili Makiduneani asprânditi tu ntreaga Asii tu kirolu a Amirâiillei Makiduneanâ. Di-ava sh-vrearea a loru ti cultura Elinistâ. Di-ava vrearea alu Arianus ti Alexandru sh-ti istoria a Makiduneaniloru, di-ava sh-turnata a doiloru tu Pruvintsiea Makiduniea, tu Ipiru; Epictitus ca dhascalu sh-Arianus ca studentu al Epictitus. Sh-dapoa, filusufiea stoicâ al Epictitus ambârtsâtatâ cu-ahântâ splahnâ di Arianus easti insâshi bana a Makidonarmâneiloru – lucrâtori, arâvdâtori, mintimeñi, tiñisits, cu tiñii ti tuts, aplo, fârâ sparizmâ di banâ sh-greu, praymatits, duruts ti-aveari ama cu lucru, duruts ti mushutetsli a fisillei, pistimeñi. Tu-unu zboru: stoits; di-ava sh-ifrasa idhiumaticâ, “Sh-pi keatrâ s-lu badz Armânlu, sh-pi keatrâ va s-bâneadzâ.” Turlia di banâ cultivatâ di filuzohilli kinits fu inspiratâ di zborlu, nu Gârtsescu, ama Makidonarmâneescu – *câni*, tsi va s-dzâcâ arâvdari, puteari ti dânsiri tu catastisi greauâ. Zborlu nu yini di la Latina Italeanâ; elu yini ditu limba a noasta, limba a loalui cu multu kiro ninti di yinearea a Rómañiloru.

Mashi adusu pri limba Makidonarmânâ, pri limba a noastâ durutâ, *Manuallu a Banâllei* alu Epictitus âshi dizvâleashti hasa mushuteatsâ ti noi. Lli dukeshtsâ mushuteatsa mashi atumtsea shi-armâni apurisu di-aestu omu sh-ti hârseshtsâ câ bânâ tu patrida a noastâ shi-anyrâpsi tu patrida a noastâ. Mi hârsescu io sh-nica multu câ unâ dukeari sh-loyicâ a

lucriloru  ni-aspunu c  elu azbura insâshi limba Makidonarmâneascâ. Ti-aestu omu, marli anvitsatu sh-yr m ticu Lucian anyrâpsi c  eara “ unu aushu apurii”. Amir lu Adrian eara sotsu a lui, sh-ma amânatu, amir lu Marcus Aurelius  lli fu unu apostulu cu pathusu sh-pistimenu. Crishti ni cumu Hrisotomos, Gregori di Nazianzus, sh-Avgustinus, Ili pricunuscur  axia. Anvetsurli sh-prâxili a lui fur  ufilisiti ca paradhiymi ti ban  di multsâ Crishti ni ca nomu tu bana munastic , c luy reasc .

Tu kirolu mudernu fu adusu tu multi limbi sh-multsâ au anyr psit  ti elu. Sh-ia tsi dzâtsi Justus Lipsius (1547-1606) unu mari umanistu shi-aleptu anvitsatu Flamishu di Belgii, tu zborlu di ti ni tsi-Ili lu fatsi al Epictitus:

“Duri sh-cu Seneca; un  alt  steau  anyilicioas  s-analts , Epictitus, dheftura al Seneca tu kiro, ama nu sh-tu-axii; tsi poati s-hib  b gatu tu-arad  cu elu pritu axiea, maca nu sh-pritu vulumlu, a yramiloru; ama ma nsusu di elu tu ban . Elu easti unu omu tsi shi-andrup  bana diacutotalui pri elu insushi sh-pri Dumnidz , ama nu pri Tihe. Ditu amintari aplo sh-t pinu, cusuratu sh-cirucu tu trupu, ama tru minti analtu sh-h riosu, shi-asc pirosu anamisa di mints li lu nati a tut loru etusloru. ...

“Puts ni di yramili a lui armasir : *Enhiridionlu*, siyuripsitu un  v silikeasc  yram , ashi cumu eara suflitlu a filusufiillei ethikeasc  Stoic ; nafoar  di-aest , *Discursurli/Diatrivilu*, prâxili tsi li didea calea, tu casa a lui, tu sculii, adunati sh-b gati tu yram  di Arianus. Nu tuti aesti suntu kiruti adz . ... Ama, Dumnidzale, tsi spiritu analtu tu eali! Unu suflitu tu fleam , tsi ardi cu vreari ti omlu ti nisitu! Tsiva nu-ari tu Greacă ca eali, ma s-nu-al tusescu; Voiu s-dz cu cu-ah nt  v rtuti sh-focu tsi iesu tru migdani. Poati c  unu ageamitu ic  nianvitsatu cu hasa filusifii nu va s-hib  ah ntu minatu tu suflitu di elu, ama anda unu omu amint  niheamâ ic  ma multu tu-anvetsu, easti apuriosu cumu Epictitus  lli min  sh-mut  suflitlu, sh-cu tutu că va ti-agudeasc  niscântiori tu unu locu moali, pseftu, elu iara va ti-aumpl  di lu n  sh-harauâ... V rnu altu nu entipuseashti sh-nu pl seadz  ma ghini un  minti bun . Nu lu-amu adhyiv sit  can oar  aestu aushu f r  s - ni min  suflitlu, shi, ca cumu bun oar  Omiru, cu cathi oar  tsi-lu xanadhyiv sescu, minduescu ma multu la elu, c  tot na  ni si pari n u; sh-tsicara mi tornu iara la elu, dukescu c  prindi s-mi tornu la elu iara sh-nica n  oar .”

Ndau  zboari ti-apridutsearea pi limba Makidonarmâneascâ

Ufilisii apridutsearea Anglikeasc  al W. A. Oldfather di-adunu cu textulu uridzinalu tu limba Elin , iditsiea LOEB prota publicată la anlu 1925 shi xanatipusit  la anlu 2000. Cumu amu un  multu minut  cunushteari a limb lleu Greacă amu shidzut  mult  oar  aplicatu pisti textulu Elinu(vahi limba tu cari anyrâpsi Arianus) aclo iu textulu tu Anglikeashti nu lu-ac kiseamu ghini ic  nu earamu hârsitu di turliea a aspunearillei. Daima mi-antribai sh-mi-antrebu nica ma s-hib  di textulu Elinescu ditu iditsiea bilingvă easti atselu tu cari anyrâpsi Arianus. Tu protlu zboru a iditsilleu andreapt  di Jeffrey Henderson afl mu c  Arianus anyrâpsi *Enhiridionlu* sh-*Discursurli* al Epictitus tu Koine, Elina laotikeasc , ama nu putemu s  shtimu ma s-hib  di aest  eara sh-limba tu cari didea anvetslu Epictitus. Tu iditsiea bilingvă LOEB nu s-fatsi lafi iuva tu protuzboru ma s-hib  di aest -i limba uridzinal  ufilisit  di Arianus ic  easti un  apdatari (updating) di ma amânatu, lucru tsi mini lu suspectedzu.

Ditu bibliuyrafia tu iditsiea ISBN 0-674-99145-1 afl mu c  *editio princeps* al Epictitus fu andreapt  di Victor Trincaveli, Vinitii, la 1535, dup  singurlu sh-cu alatusi

manuscriptu tru banâ. Aua, iara bâgămu antribarea, Victor Trincavelli eara Italeanu, cari azbura sh-limba Greacă, icâ eara Makidonarmânu anvitsatu (ti cari cunushtearea a limbâlei Greacă nu eara unu lucru di niaradâ), sh-kindruitu Italie? La 1554, yatrulu Jacob Schegk, di Tubingen, tu iditsia a lui ufilisi virsiunea a lui Latinikească tu adrari di andriptări tu Greacă. Cututu, s-pari câ iditsiea Trincavelli easti nai ma veccliulu manuscriptu tu Elinâ armasu; s-hibâ aestu atselu alâsatu di Arianus, icâ pi hiotea a kirolui, tu cathi etusu, manuscriptulu ixistentu fu cupiatu sh-apdatatu la limba Greacă curentâ? Atselli tsi cunoscu Elina veaclli sh-Greaca di adzâ va s-poață s-da apandisi la aestâ antribari.

Cumu tsi s-hibâ, spiritlu al Epictitus astrâbâtu kirolu shi-armasi poati nu multu alâxitu sh-fârâ di altâ lipsea s-intrâ sh-tu-alantâ limbâ azburâtâ di elu, limba di-aradâ azburâtâ cu oamiñilli di cathi dzuuâ a loclui iu elu-shi didea nvetslu – Pruvintsiea Makiduniea cu limba laotikească sorâ cu Latinikeasca tsi-avea intratâ tu yramâ di cabaia kiro.

(Mihali Prefti, 2010)

1. S-cunoshtsâ atsea tsi pots s-tsâni tu cumandu shi-atsea tsi nu pots

Niscânti lucrî suntu tu cumandulu a nostu, alti lucrî nu suntu.

Tu cumandulu a nostu suntu pârerli, alidzerli, dorurli, sh-lucrili tsi nâ da pingu, icâ, tu-unu zboru, tuti faptili a noasti.

Dindindi di cumandulu a nostu suntu truplu, anamea, statuslu tu sutsatâ, tu-unu zboru, atsea ts-i didindi di-adrarea a noastâ. Sh-ma multu, lucrili di sumu cumandulu a nostu suntu tru hirea a loru ti-ashi, niambudhyisiti, niankidicati; iara lucrili tsi nu suntu sumu cumandulu a nostu suntu cirutsi, dipendenti di camomati iexterni, etimi ti-ankidicari, sh-nu suntu tu-avearea a noastâ.

Tsâni minti aestâ: Ma s-mindueshtsâ câ pots s-tsâni tu fârnuri lucrî tsi pritu fisea a loru suntu didindi di cumandulu a tău, icâ pots s-ai luyuriili tsi nu suntu a tali, va s-ai ambodhyiu tu cilâstâserli a tali, va s-cadz tu virinu sh-tu mintiturâ sh-tutu va s-aruts câbâtea pi oamiñi sh-pi Dumnidzâ. Ama, ma s-mindueshtsâ câ easti a tău mashi tsi-i a tău sh-câ nu-i tu simferlu a tău avearea a lântoru, nu va s-hii pîmtu di doru, nu va s-ai ambodhyiuri, nu va s-afli stepsu a vârnui icâ s-aruts câbâtea pi unu sh-pi-alantu. Sh-nica tsiva, cu-ahtari purtaticu, canâoarâ nu va s-adari tsiva contra a volillei a ta, nu va s-ai dushmañi, sh-vârnâ nu va ti pliyuiascâ, sh-nicâ va ti-agiungâ vârnâ taxirati.

Ma s-nishinipseshtsâ ahtâri scupadz anâltsâ, sâ shtii câ nu va s-hibâ efcula sh-va s-tradz cripâri niscântiori ta s-lli-agiundzâ, ama va va s-lipseascâ s-tradz mânâ di niscânti lucrî di dipu sh-pi-alti s-li-amâni tora di oarâ. Sh-ma s-hibâ di dori ti-ahtâri lucrî sh-tu idhyea oarâ ti aveari shi statusu sutsialu, poa' s-nu li-amintsâ, ti-atsea câ nishinipseshtsâ scupadzlli anâltsâ, cari mashi elli va tsâ siyuripseascâ haraua sh-libirtatea.

Sh-di-aua shi-nelo s-tsâ hibâ ti-anvetsu sh-daima s-practikedz s-dzâts a fânârserloru greali sh-uruti: "Hii mashi nâ fânârseari sh-nu hii ici atsea tsi pari ta s-hii." Sh-dapoa, luyursea ghini ma s-hibâ di fânârsearea tsâni di lucrili tsi suntu sumu cumandulu a tău icâ di-atseali tsi nu suntu sumu cumandulu a tău, sh-ma s-tsânâ di dhefturli, s-ai etimâ apandisea: "Nu-ai dipu tsiva axii ti mini."

2. Dorlu sh-caftâ aprâftâsirea

Tsâni minti câ yimisha a dorlui easti aprâftâsirea a lucrului durutu; yimisha a nidorlui easti s-cadz tu-atsea tsi nu-ai tu doru. Atselu tsi nu-shi aprâftâseashti lucrulu durutu va s-hibâ câhârisitu, iara atselu tsi cadi pi lucrulu tsi-lli da pingu, va s-hibâ mârînatu.

Ma s-ti tsâni largu di lucrili tsi suntu contra a fisillei ama suntu sumu cumandulu a tău, va s-hii dipriunâ afiritu di lucrili tsi tsâ da pingu. Sh-ma s-cilâstâseshtsâ s-ti badz contra a niputearillei, icâ a moartillei, icâ a niavearillei, pisti cari nu-ai cumandu, va ti-agiungâ taxirâts sh-ghideri.

Dorlu sh-nidorlu, cututu câ suntu vârtoasi, suntu mashi adets. Sh-putem s-nâ-anvitsămu s-avemu alti adets. Arnisea-ti di adetea ta s-tsâ si da pingu di lucrili tsi nu suntu sumu cumandulu a tău, shi-alâmăsea ti lucrili tsi suntu tu putearea a ta, ama nu suntu pi harea a ta.

Adarâ tutu tsi pots s-azâptâseshtsâ dorlu ti tsiva cari nu-i sumu cumandulu a tău, câ va ti-agiungâ câhărea sh-nitihea, sh-tu idhyea oarâ va s-keri lucrili tsi axizescu dorlu a tău sh-cari suntu sumu cumandulu a tău.

Fârâdialtâ, va s-yinâ arada anda va s-lipseascâ s-aledz unu lucru shi s-dai pingu alântui, ama adarâ aestâ cu mintiminii, giudicatâ, apridnari, sh-fârâ tāmahi.

3. S-vedz lucrili ti tsi-sh-suntu

Cu cathi lucru tsi ts-adutsi harauâ sh-tsi-lu vrei multu, ahurhinda cu lucrili nai ma ñits, s-ts-aduts dipriunâ aminti s-tsâ dzâts, “Cari-i fisea a lui?” Ma s-ti-arisescâ unâ scafâ, aspuni, “Mi-ariseashti aestâ scafâ”; câ ma s-hibâ di s-frândzi, âsh-intrâ tu-altâ fisi, shi-s nu ti-anviriñi ti-eastâ. Anda lliai mbratsâ ficiuriclu icâ nicukira, minduia-ti câ lliai mbratsâ unâ fisi umineascâ, muritoari, sh-ma s-hibâ di vârnâ di elli keari, s-aproki moartea cu isihii.

4. Faptili s-tsâ hibâ tu uidii cu bana

Anda yini arada s-ankiseshtsâ iuva ti vârnâ huzmeti, bagâ eryu ghini tsi turlii di huzmeti easti atsea. Nu cilâstâsea s-azgurñeshtsâ nomuri a tali.

Poartâ-ti tu itsi catastitsi cu tiñii sh-pirifañi icâ ñicu sh-di-aradâ. Uidiseas-ts volea cu fisea, aestu prindi s-tsâ hibâ idiallu ethikescu nai ma analtu.

Sh-cumu va s-practikedz aestu idialu? Tu faptili minuti a tali di cathi dzuuâ. Anda va s-ankiseshtsâ ti-ascâldari, adarâ-u cu tutâ itsrâmea, tu simfunii cu fisea sh-cu bana hasâ. Va s-hibâ vârnû tsi va ti-asprucukiascâ cu-apâ, tsi va ti pingâ di pi-amealu, vârnû tsi va s-mutreascâ s-tsâ furâ tsiva, vârnâ strañiu. La tuti aesti va minduiri di ninti shi s-tsâ dzâts, “Voiu s-mi-ascaldû ama tu idhyea oarâ voiu s-hiu tu-aradâ cu bana sh-fisea.” Sh-ma s-facâ tsiva tsi va ts-aducâ ambodhyiu la bañiu, prindi s-hii etimu s-cândiseshtsâ ti facti ashi cumu sh-suntu eali shi s-tsâ dzâts iara, “Nu viñiu aua mashi ti bañiu, ama viñiu ta s-ñi-aspunu scupolu a meu ethikescu tru uidii cu fisea, sh-ma s-mi cârtescu ti-ahtâri facti cumu va-ñi aprâftâsescu idiallu a meu ethikescu?”

5. Nu faptili nâ-agudescu, ama turlia cumu li mutrimu

Faptili insâshi nu nâ agudescu ni câ n-ankeadicâ, ama turlia cumu li giudicâmu nâ pliyuiashti. Trâ paradiymâ, moartea nu-i ahântu ti puvrii, câ ma s-eara, sh-Sucrati vrea s-avea dukitâ aestâ, ama giudicata a noastâ câ moartea-i ti puvrii easti nai ma ti puvrii luyurii. Anda avemu unu ambodhyiu, intrâmu tu-unâ mintiturâ, icâ himu mârînats, s-nu-arcâmu câbatea pri altu, ama pri noi, pri giudicata a noastâ. Mashî unu omu nîprâxîtu aflâ stepsu alântui anda elu alâtuseashti; cu prîcunushtearea a stepsului ahurheashti praxea a ta; sh-anda nu caftsâ stepsulu ni tru altu ni tru tini atumtsea praxea a ta easti kiola amplinâ.

6. Nu ti-apurisea cu-anamea-a alântoru

Nu ti-apurisea cu-anamea tsi nu-i a ta. Nu va tsâ afli dinamea a ta tu aestâ. Axiea a ta nu va-u afli altuiuva, nafoarâ di tini. Nu va-u afli ni tu sutsata a ta sh-ni tu siryeanea tsi-u fats alântoru. Easti parashtiutu tru bana câ altsâ oamiñi, s-hibâ sh-sots cari ti voru, nu va s-hibâ daima sinfuñi cu idheili a tali icâ cu hâshea a ta ti vârnâ luyurii. Unu calu tu hâshea a lui ma s-dzâcâ: “Hiu mushatu,” poati s-hibâ astrâxitu; ama anda tini tu hâshea a ta va s-dzâts, “Amu unu calu mushatu,” sâ shtii câ ti hârseshtsâ cu tsiva tsi nu-i a tău, ama a callui. Cari-i axia a ta, maca? Apandisea tsi-u dai a fândâsiiloru, a impresiiloru iexterni. Ashicâ, anda hii tu sinfunii cu fisea tu-apandisea tsi-u dai a fândâsiiloru di nafoarâ, atumtsea s-ti hârseshtsâ, câ va ti hârseshtsâ ti-unâ axii tsi-i a ta.

7. Mutrea-ts datlu prota

Ashi cumu-sh-tu itsi câliturii, anda câravea a ta arcă cârliglu pi-unu amealu tu-unâ poli, ma s-lipseascâ s-dipuñi mpadi ta s-lliai niheamâ apâ proaspitâ, s-ancupâri vârnâ pishkesi, tsiva simitsâ ti siminari, prindi fârâdialtâ s-ts-ai cãshtiga la câravi s-nu tsiva di greashti capitanlu. Easti efcula s-ti ñiri cu-unâ cu altâ sh-s-agârsheshtsâ datlu. Angâtanu, anda greashti capitanlu, alasâ tuti sh-toarnâ-ti irushi la câravi, altâturlii va s-hii ligatu ca unâ oai shi-arcatu analtu.

Tutu ashi sh-tu banâ, poa' s-ti ñiri cu ficiurielu, cu mulliarea-ts, vârnâ nu dzâtsi nu; ama ma s-greascâ capitanlu, alasâ-li tuti shi-alagâ la câravi, fârâ s-aruts unâ mutritâ nâpoi. Datlu, ma ninti di tuti. Sh-ma s-hii aushu, s-nu câidiseshtsâ s-fudz multu alargu di câravi câ va-u ascaki ma s-greascâ capitanlu.

8. Aproaki faptili cumu yinu

Nu caftâ sh-nu-ashteaptâ ca faptili s-facâ ashi cumu vrei tini. Aproaki faptili cumu sh-yinu eali tru-averu sh-bana va tsâ hibâ sirinâ.

9. Volea-ts s-hibâ daima sumu cumandulu a tău

Lânyoarea easti unu ambodhyiu ti trupu. Volea a ta-i ma vârtoasâ di trupu sh-lipseashti s-hibâ daima sumu cumandulu a tău. Ashelliupicarea easti unu ambodhyiu ti cicioru, ama nu ti volea a ta. Cathi oară anda tsâ iasi n-cali unu ambodhyiu ashi s-tsâ dzâts: “Aestu-i unu ambodhyiu ti-altutsiva, nu ti mini”.

10. Caftâ-ts putearea tu tini insuts

Tu itsi zori cari ti-agiundzi, aduts aminti s-dipuñi nghiosu tu-ahândamea a ta sh-s-aflî dhinamea cari va ti-agiutâ s-astrets criparea. Ma s-andâmâseshtsâ unu bârbatu icâ unâ mulliari mushatâ, va s-aflî tu tini abtsânearea ta sâ-u ufiliseshtsâ aua; ma s-hii bâgatu s-adari unâ huzmeti greauâ, va s-ufiliseshtsâ dânsirea; ma s-ts-arucâ unu zboari uruti, arâvdarea.

Cu kirolu va s-amintsâ adetea ta s-uidiseshtsâ puterli ditu tini ti cathi taxirati tsi va ti-agiungâ sh-nu va s-hii pimtu di fândasmili ditu banâ. Izvurli ditu ahândamea a ta va ti-antricâ cu dhinamea tsi va-ts hibâ elipsi.

11. Dori ti tsi astihisishi ta s-ai unâ hopâ

Vroară s-nu dzâts ti tsiva, “U kirui”, ama s-dzâts mashi “U turnai nâpoi”. Ma s-hibâ di tsâ moari fumealli, âshi si turnă nâpoi. Ma s-moarâ nicukira icâ nicukirlu, âshi si turnă la izvuru. “Ñi si lo agrulu”. Nu-ari tsiva, sh-elu fu datu nâpoi. “Ghina ma unu omu vombiru âñi lu lo.” Tsi ti cusueashti tini pri tsi cali lu toarnâ nâpoi Atselu tsi-lu deadi? Anda Elu ti duruseashti cu tsiva s-dori ti-atsea ashî cumu dori ti-unâ luyurii tsi nu-i a ta, ashî cumu câlitorlu doari ti udălu di la hutelu ti-unâ noapti.

12. Nâ banâ bunâ easti bana cu suflitlu isihu

Semnulu nai ma bunu ti-unâ banâ analtâ easti isihiea. Bana isihâ yini ditu vlihuripsirea di mintitura di nâuntrulu a tău. Nu mata ti cusuia ti unâ sh-ti-alantâ. S-nu mindueshtsâ canâoarâ aestâ turlii: “Ma s-nu lucredzu greu, nu va s-amu cu tsi s-bânedzu.” “Ma s-nu-ñi culâsescu huzmikearlu, va-lli si mutâ pândzâli sh-nu mata va mi-ascultâ.” Easti ma ghini s-mori agiunu, ama vlihuripsitu di mârazi sh-frixi, di iu s-bânedz tu plushu ama cu mintea amplinâ di gaileadz. Sh-easti ma ghini ti huzmikearlu a tău s-hibâ cirucu d-iu s-hii tini tutu nihârsitu. Ahurhea cu lucru minuti. Tsâ si virsă untulemnulu, tsâ si fură yinlu; s-tsâ dzâts cu mintea: “Aestu-i pâyălu tsi pâltescu ti isihiea a mea.” Tsiva nu-ankirdhâseshtsâ fârâ s-dai pâyălu. Sh-anda-lli greshtsâ a huzmikearlui, s-ai tu minti câ poa’ s-nu da di mânaru grearea a ta, sh-dapoa, a s-hibâ câ va-u da mânaru, poa’ s-nu-adarâ atsea tsi vrei tini. Ama catastisea tu cari bâneadzâ elu nu-i ahântu ti harauâ ta s-tsâ-andrupăshtsâ hârsirea a ta pi elu.

13. Nu dă di mânaru tsi nu-i tu simferlu a tău

Ma s-vrei s-amintsâ, avinâ lucrulu cu nai mari simasii sh-nu bagâ oară a lucriloru minuti tsi nu axescu căshtiga a ta. S-hii hârsitu ma ghini ta s-hii luyursitu ti glaru sh-aplo ti lucrul minuti di nafoară sh-nu cilăstăsea s-pari că li shtii tuti; sh-anda altsâ oamiñi minduescu că hii unu omu cu mari simasii, s-nu pistipseshtsâ aestâ. Avinâ-ts scupolu analtu. Mashî aestâ va-ts sâneadzâ volea sh-va tsâ ahârzeascâ bana cu noimâ.

Nu cilăstăsea s-lli adari pri altsâ s-cândiseascâ cu tini shi s-tsâ facâ siri. Calea a ta easti ma analtâ. Sâ shtii că nu-i efcula s-tsâ tsâñi scupolu analtu tu uidii cu fisea shi-s mutreshtsâ sh-ti lucrili minuti a banâlei! Atselu tsi-shi mutreashti scupolu di multi ori prindi s-nihâbârseascâ alanti lucrul.

14. Uidisea-ts dorurli cu averlu

Ti bunu i ti slabu, bana sh-fisea suntu cumândâsiti di nomuri tsi noi nu putemu s-li-alâximu. Cātu ma ayoñia cândisimu ti-aestâ, cu-ahântu ma isihi va s-himu. Hii unu niminduitu ma s-pistipseshtsâ câ fumeallia icâ muliarea a ta va s-bâneadzâ ti daima. Suntu muritori ashi cumu hii sh-tini.

Sh-tutu ashi easti unâ glârimi s-mindueshtsâ câ huzmikearlu, unu di soia a ta, icâ unu sots va s-hibâ fârâ alathusu. Aestâ va s-dzâcâ câ vrei s-azâptâseshtsâ lucrî tsi nu potu s-hibâ dialihea sumu cumandulu a tău. Easti sumu cumandulu a nostu s-nu himu câhârisits di dorurli a noasti ma s-li-aprukemu tu uidii cu averlu shi s-nu aprukemu doruri adusi di fândasmi. Sh-ma s-hibâ tu volea a ta s-nu-alâthuseshtsâ cu dorurli a tali, aestâ easti tu putearea sh-cumandulu a tău. Ashi câ daima s-practikedz s-dori ti-atsea tsi-i tu putearea a ta.

Ma s-dori ti libirtati, s-nu-u caftsâ tu lucrî sh-fapti dipendenti di altsâ, câ daima va s-hii unu sclavu fârâ nâdii ti-ascâpari ditu-aestâ halâ. S-akicâseshtsâ tsi-i dialihea libirtatea sh-cumu easti ankirdhâsitâ. Libirtatea nu-i unu andreptu icâ puteari s-adari itsi vrei tini. Libirtatea shadi tu-acâkisita a sinurloru a putearillei a ta shi-acâkisita a sinurloru a fisillei kindruiti di putearea dumnidzascâ. Cândisinda cu sinurli a banâllei sh-cu lucrili inivitabili sh-lucrândalui cu eali, nu ampulisinda-li, va n-amintămu libirtatea.

Ashicâ, atselu tsi va ta s-hibâ libiru, lipseashti nicâ s-doarâ ti tsiva nicâ s-afireascâ di tsiva tsi-i sumu cumandulu alântoru; altâturlii va s-hibâ daima sclavu.

15. Poartă-ti tu bană ca pi-ună numtă

Thimisea s-ti portsâ tu itsi catastisi a banâllel ca pi-ună numtă. Anda hii kirnisitu, tindi mâna sh-llia câtu s-cadi cu tiñii. Anda ună buneatsâ ti-ascâpă nivdzutu, s-ti hârseshtsâ cu-atsea tsi ai kiola pi pladâ. Ică anda disculu nu-agiumsi nica la tini, nu ti-aspuni limosu; ashteaptâ pânâ s-yinâ dinintea a ta cu-arâvdari sh-tiñii.

Tutu ashi s-ti portsâ sh-cu cilimeañilli a tălli, cu nicukira, cu tehnea a ta, sh-cu-avearea. Vroarâ s-nu hii tãmâhearû, iryâtaricu, icâ arâkitoru. Va tsâ si da partea a ta anda va tsâ yinâ arada.

Ashi adra daima Diuyeni sh-Iraclitus di-avea agiumtă paradhiymi tru bană ti tuts, axiusits cu tiñiea sh-numa di dzei.

16. Nu ti siyisea ti dukerli alântoru

Anda vedz unu câ-i anvirintu sh-plândzi, icâ ti itiea câ-lli fudzi tru xeani unu di femealli, icâ ari kirutâ aveari, nu ti-alasâ apitrusitu di taxiratea a lui aparentâ. Aduts aminti s-adari dhiafurauâ anamisa di fapti sh-giudicata a ta ti-atseali fapti. Mînduia aestâ: “Nu atsea tsi s-featsi lu-anvirinâ aestu omu (câ aestâ nu-lli anvirinâ altsâ) ama giudicata a lui ti faptâ.” Sh-câtu tsi s-hibâ, va s-aspuñi niheamâ ñilâ ti elu tu zboari sh-poa s-sâlâgheshtsâ sh-niheamâ plângu, ama s-ai angâtanu, nu ti câhârisea shi-ahânda tu hirea a ta.

17. Hii unu theatrinu tu banâ; gioacâ-ts ghini partea a ta

Thimisea câ hii unu theatrinu tu-unâ piesâ sh-tutu tsi s-fatsi tu piesâ easti apufâsitu di Criatoru: ma s-va Elu piesa s-hibâ shcurtâ, va s-hibâ shcurtâ; ma s-va s-hibâ lungâ, va s-hibâ lungâ; ma s-va s-giots partea a unlui dhicuñiaru, caftâ s-tsâ giots ghini shi-aestâ parti; sh-tutu ashi ma s-ai parti ti-unu cusuratu, unu arhundu icâ ti-unu ahmacu. Aestu-i datlu a tău, s-tsâ giots partea cari tsâ fu ascrisâ pusimatu sh-kiskinu; câ aleadzirea a partillei tsâni di Altucariva.

18. Caftâ-ts iyurea

Cumu mindueashtsâ, ashi va s-hii. Nu anveashti faptili ditu fisi sh-banâ cu noimi câ taha suntu seamni di Dumnidzâ. Nu ti keari di minti. Anda crâncâneashti unu corbu, nu pistipsea câ-i vârnâ semnu ti tini, sh-ni ti fumeallea a ta icâ nicukira a ta, sh-ni ti tutiputa a ta. Dipriunâ s-tsâ dzâts, “Cathi semnu easti semnu bunu ti mini.” Mintea nâ lucreadzâ dipriunâ sh-intrâ tu mindueri, plâseadzâ sh-ixiyiseashti seamni tsi nu suntu dialihea. Luyursea ma ghini câ tutu tsi s-fatsi cu tini s-fatsi ti bunlu a tău. Ma s-apufâsishi s-hii tihirosu, va s-hii tihirosu. Tuti faptili-shi suntu cu bunâ iyuri trâ tini – ma s-u caftsâ iyurea. Itsi cari va s-hibâ rizultatlu a unâlli faptâ, easti tu putearea a ta s-lliai ankerdhu di elu.

19. Haraua va-u afli mashi tu tini

Libirtatea-i singurlu scupo axiosu tru banâ. Va-u amintsâ ma s-nihâbârseshtsâ lucrî tsi shedu didindi di scupolu sh-cumandulu a tău. Nu va s-ai suflitlu isihu ma s-tsâ hibâ mintea amplinâ di frixi sh-yinâts.

Va s-hii niazvimtu ma s-nu intsrâ canâoarâ tu-unâ alumtâ tu cari anikisirea nu easti sumu cumandulu a tău. Haraua a ta tsâni di trei lucrî sh-tuti suntu tu putearea a ta: volea a ta, idheili a tali ti faptili tu cari ti minteshtsâ, sh-ufilisirea a idheiloru.

Hasa harauâ easti daima indipindentâ di hala iexternâ. Cu-angatanu s-practikedz indifirentsâ ti cunditsiili iexterni. Haraua va-u afli mashi tu tini.

Easti efcula s-hii cilduitu shi-arâsu di cealâmea tu zboari a alântui, di anamea sutsialâ sh-tiñiea tsi-u ari unu sh-altu, di-avearea a alântui, di strañili mushati shi scumpi, icâ di livindeatsa-a alântui. Easti unâ alathusi s-mindueshtsâ câ tuti aesti lu-adarâ pri elu hârsitu. Nu ti-alasâ cilduitu di fânârseri cari va ti-adarâ mashi ta s-hii andaulea.

Thimisea: Hasa buneatsâ va-u afli mashi tu lucrili sumu cumandulu a tău. Ma s-tsâñi minti aestâ, nu va s-hii vârnâoarâ iryâtaricu icâ pondu. Thimisea aestâ: nu ti bagâ arada cu altsâ.

S-nu dori canâoarâ s-hii altu tsiva di-atsea tsi eshtsâ tini nai ma bunu: câ aestâ dialihea cadi tu cumandulu a tău.

20. Vârnu nu poati s-ti pliyuiascâ

Tsâni minti câ oamiñilli nu-au puteari s-ti pliyuiascâ. S-hibâ câ va ti-aurilâ unu icâ va ti-agudeascâ, elu nu va s-potâ s-ti pliyuiascâ tu suflitu. Giudicata a ta ti fapta a lui va tsâ pliyuiascâ suflitlu. Ashicâ, anda unu ti kicuseashti, lipseashti sâ shtii câ easti insâshi pârearea a ta tsi ti kicuseashti. Shi-ashi, s-tsâ hibâ tu-adeti ta s-nu ti-alashi purtatu di fândâsii iexterni. Cilâstâsea s-nu ti-arâkeshtsâ tu oarâ. Tradzi-ti nâpoi shi-amânâ apandisea, ashi va s-ai ma efcula cumandu pisti tini.

21. Moartea sh-taxiratea s-li mutreshtsâ ntroccli

Moartea sh-taxiratea s-nu tsâ iasâ ditu minti ama s-li mutreshtsâ ntroccli. Ma s-tsâni keptu a averlui a moartillei, a ponlui, a keardirillei, shi-a câhârillei, ti vlihuripseshtsâ di fândâsii sh-nâdii goali sh-va s-hii afiritu di minuieri câhâroasi sh-eryâtaritsi sh-tutunâoarâ nu va s-dori ti tsiva fârâ metru.

22. Nu prâmâsea di la calea ndreaptâ

Ma s-ti-ariseascâ unâ banâ di filusofu, s-tsai câshtiga cu tini câ multsâ va s-da s-facâ hazi cu tini, va s-arâdâ di tini, sh-va s-dzâcâ, “Tea-lu, vini iara, obo, s-adrâ filusofu pisti noapti!” icâ “Mutrits-lu cumu sh-mutâ sufrântseaua!” Ama tini s-ti portsâ cu mintiminii sh-tiñii sh-s-armâni ashi cumu tsâ easti fisea ahârdzitâ di-Atselu di-Analtu; sh-tsâni minti câ ma s-armâni pi scupolu a tău shi s-nu ti-abats di la calea tsi tsâ-i ahârdzitâ, atselli tsi ninti shi-arâdea di tini va-s-agiungâ s-ti tiñiseascâ shi s-tsâ facâ siri, ama cara-s ti miñi ditu calea a ta ti peza a loru, elli va-shi arâdâ di tini di dauâ ori.

23. S-caftsâ harauâ tu-unâ banâ mintimenâ

Cilâstâsinda s-lli-adrămu pi altsâ hârsits, himu pimtsâ câtrâ nafoara a dumenillei a noastâ sh-putemu s-nâ dipârtămu di scupolu a nostu. Daima s-afli harauâ tu-unâ banâ mintimenâ sh-s caftsâ mashi averlu. Dipriunâ s-ti torñi la tsi-ari noimâ ahândoasâ sh-easti di simasii analtâ. S-hii hârsitu ta s-hii unu filusofu tu itsi catastisi di banâ, sh-ma s-vrei ca axia a ta s-u veadâ lumea, nu ti-andirsea s-u aspuñi dishellisu, sh-ma ninti s-u aspuñi ti tini insuts, shi-ashi va ts-agiundzâ scupolu a tâu analtu.

24. Haractirlu ari ma multâ simasii di-anami

Nu-alasâ ahtări mindueri s-ti găilipseascâ canâoarâ: “Va s-bânedzu fârâ tiñii, sh-vârnu nu va mi da di mânaru iuva,” “Hiu unu tsiva.” Sh-a s-hibâ câ anamea easti di mari simasii, nu-i câbatea a ta ti tsi minduescu altsâ ti tini. Ti tsi s-bânedz cu frixea câ va s-amintsâ i nu va s-amintsâ pricunushteari shi-anami tu tehnea a ta sh-tu sutsatâ?

Tsi dhiafurauâ adarâ ti haractirlu a tălu sh-ti ghinea a ta ma s-hii unu di cumândarlli a farâllei icâ ma s-hii câlisitu la zaiafets mări? Dipu tsiva. Ashi câ, ti tsi s-tsâ hibâ arshini ma s-nu hii unu di cumândarlli a farâllei icâ nu-ai anami tu duñiauâ? Sh-dapoa, câtse s-ti-angusedz câ nu hii canu cându pots s-hii cariva tu părtsâli ditu banâ pisti cari ai cumandu sh-iu dialihea pots s-tsâ-aspuñi hârli?

“Ghini ma fârâ puteari shi-anami nu va s-hiu axiu ta s-ñi-agiutu sotslli”, poa’ s-dzâts. Dialihea câ nu va s-pots s-lli-agiuts s-amintâ pâradz nicâ s-lâ dischllidz ushili tu pâlâtsli a cratlui. Ama cari ashteaptâ di la tini tsiva tsi nu-ai? “Sh-cu-tutu, va s-hibâ ghini ta s-amu pâradz sh-puteari ta s-potu s-li-ampartu sh-cu sotslli a melli.” Cara s-pots s-hii avutu sh-cu-anami ama s-tsâ veglli tiñiea, sh-vrearea a oamiñiloru, a soillei, va s-hibâ ghini. Ama, ma s-lipseascâ s-fats curbani haractirlu sh-tiñiea ti tuti aesti, xiki s-tsâ hibâ shi-avearea sh-putearea. Sh-nica tsiva, ma s-hibâ s-aledz anamisa di pâradz sh-unu sotsu pistimenu sh-tiñisitu, tsi va s-aledz? Easti ma ghini s-cilâstâseshtsâ s-hii unu omu cu evluyii di-iu s-agiundzâ s-adari lucrî tsi va s-hibâ unâ fuvirsiri ti haractirlu a tău.

“Ama io voiu ta s-potu sâ-ñi pâltescu borgea ti vâsilii.” Tsi vrei s-dzâts cu-aestâ? Naca vrei s-duruseshtsâ pâradz icâ s-adari binadz, s-aspuñi pirifañi, aestâ ti cusueashti? Cathiunu adarâ tsi poati. Easti mintimenu s-adari cu kiskineatsâ atsea tsi pots sh-prindi s-adari tini. “Ghini ma, ma s-hibâ di altu vârnu adarâ idhyea faptâ tsi-adaru sh-mini, cumu va s-iesu io tu padi?” Nu-ari tsiva. Aestâ nu va-u ñicureadzâ fapta a ta. “Ama tsi s-fatsi cu puzitsiea a mea tu farâ?” va ti-antregghi. Itsi cari s-hibâ loclu a tău tu sutsiitati, ahâtu kiro câtu tsâ veglli tiñiea sh-haractirlu shi-armâñi pistimenu a datlui a tău, va s-hibâ ghini. Ama, ma s-hibâ di dorlu a tău ti-adrari lucrî mări ti farâ tsâ pliyueashti haractirlu moralu sh-tiñiea, va s-cadz tu-arshini shi-

arizili. D-iu s-ai puteari shi-anami, easti ma ghini s-armâni unu omu bunu sh-tiñisitu.

25. Itsi ankerdhu sh-va pâyălu

Naca vârnă altu s-hârsi di ma multă tiñii la nă tsină, ică fu ma multu hâbârsitu shi-ascultatu? Maca aesti lucrî suntu bunî, prindi s-ti hârseshtsă ti-atselu omu. Easti aradha a lui tora ti nkerdhu. Sh-ma s-fură slabi, nu ti cāhârîsea, cā nu-agiumsîră la tini.

Tsâni minti: canăoară nu va s-amintsă idhyili tiñii ma s-nu ufiliseshtsă idhyili cālliuri shi s-fats copusu ti eali cumu sh-altsă. Nu-i mintimenu s-mindueshtsă cā va s-amintsă axii fără s-cāndiseshtsă s-pâlteshtsă tru-averu pâyă ti eali. Atselli tsi amintă tsiva nu suntu ma vluyisits di tini; elli lipsîră s-pâltescă pâyălu ti-atsea tsi-amintără. Nu pots s-ankirdhâseshtsă atseali bunets ma s-nu dai tsiva, nu pots s-li ai ti-ashi. Ta s-lliai unu kilo di alli va s-dai unu obulu poati. Unu tsi da obullu va s-llia allili; tini tsi nu va s-dai obullu nu va s-ai kilolu di alli, ama nu va s-hii ma nghiosu di-atselu omu, ti-atsea cā tini armâni cu obullu n-gepi.

Tu tuti catastisili a banălleî easti idhyea. Nu fushi cālisitu pri tsină la v]rnu? Siyura cā nu, cā tini nu dideshi pâyălu ti cari vîndi elu tsina. Pâyălu ti tsină easti s-lu-alavdză, s-lu mâreshtsă. Lipseasti sâlli dai pâyălu ma s-hibă di ai vârnă simferu. Ma s-vrei s-li-ai pi dauli, sh-tsina shi-s-nu lu-alavdză, aestă s-clliamă tāmahi sh-glârîmi. Sh-dapoa, nu-ai altutsiva ma bunu ti-adrari di nidzeari pri tsina? Fărădialtă cā ai; nu prindi s-alavdză unu omu tsi nu vrei s-lu-alavdză. Nu lipseashti s-adari sutsată cu oamiñi tsi nu ts-au hari.

26. Volea a fisillei s-tsâ hibâ nomlu

Di la volea a fisillei va s-avets câ oamiñilli himu tuts unâ turlii. Trâ paradhiymâ, anda cilimeanlu a vitsinlui freadzi unu pâyuru, diunâcali va s-dzâts, “Nu-i tsiva, more, ahtâri lucri s-facu dipriunâ.” Ama, tsâni minti, anda cilimeanlu a tău va s-frângâ pâyurlu, lipseashti s-ti portsâ tutu ashi cumu ti purtashi anda s-freadzi pâyurlu a lântuiu. Sh-totâna, tu catastisi cu multu ma mari simasii tru banâ s-ti portsâ dupâ idhyiulu nomu.

Ma s-moarâ ficiuriclu a vitsinlui icâ muliari-sa, va-s dzâts: “Ashi-lli fu scrisa.” Sh-ma s-hibâ di moari fumealli di-a ta, di-unâcali va s-badz boatsi sh-va s-dzâts: “Oh, lele, mâratu di io!” Ti-atsea daima lipseashti s-n-adutsemu aminti atsea tsi dukimu anda avdzâmu di taxiratea alântuiu.

27. Nu-ari dhemunu tu cozmu

Tru cozmu, fisi, lumi, nu-ari dhemunu. Dhemunlu-i leanea ditu noi shi-keardirea a scupolui spiritualu. Avinâ scupolu nai ma naltu sh-tsâni minti câ elu-i amintaticlu hasu. Mashi ashi va ts-aprâftâseshtsâ haraua.

28. S-ts-ai mintea daima cu tini

Nu tsâ keari mintea.

Ma s-hibâ di vârnâ omu tsâ da trupu-ts a curiva, la itsicari ti-andâmâseashti, va s-kicuseshtsâ, fârâdialtâ. Tutu ashi-i sh-cu mintea; easti arshini s-u dai alântui, s-tsâ-alashi mintea minatâ di altu. S-ts-ai mintea daima cu tini, nu-u alasâ s-tsâ-u lâvâsheascâ, s-tsâ-u minteascâ altsâ.

29. Bagâ oarâ tsi yini ninti, sh-dheftura, sh-dapoa s-ti-acats di unu lucru

Tu cathi lucru tsi-adari, luyursea tsi yini prota sh-tsi yini dheftura sh-dapoa acatsâ-ti di elu. Altâturlii, tu-ahurhitâ va ti-acats di elu cu hâshi, ti-atsea câ nu minduishi ghini di ninti ti tuti jgllioatili tsi dhiftursescu, sh-tu soni anda va s-dai di zori va-lu alashi, tu-arshini. Vrei s-anikiseshtsâ unâ astritseari Ulimpia? Sh-mini voiu, mi sprigiuru! Ca'sh tsi ghini-i s-hii anikisitoru. Ama luyursea ghini di ninti pritu tsi va s-trets, tsi poa' s-pats, sh-mashi dapoa s-lliai ahtari apofasi.

Ti-ahtari lucru, lipseashti s-trets pritu unâ yimnasticâ sertâ, s-ai unâ dietâ strictâ, s-alashi arusticadzlli, s-tsâ lucredz truplu, s-ai unâ proqramâ fixâ, tu câroari icâ arcoari; prindi s-nu beai apâ aratsi, s-nu beai yinu anda va ti-acatsâ orixea. Prindi s-ti pridai a yimnastului ashi cumu ti pridai a yiatrului. Sh-anda alumta yini, s-hii etimu, câ poa' s-tsâ iasâ mâna ditu biligicâ, poa' s-tsâ strunguluseshtsâ ciciorlu; s-hii etimu câ poa' s-mâshtsâ locu, s-angllits arinâ, niscântiori poa' s-trets pritu ponu sh-zori, sh-dupâ tuti aesti poa' s-hii bătutu shi-azvimtu.

Mashi dupâ tsi luyursishi ghini tuti aesti di ma nsusu, dapoa s-ankiseshtsâ la giocurli athlitikeshtsâ, ma s-hibâ di di-alihea dori ta s-nedz; altâturlii, va ti torñi ca ficiuritslli.

Ashi adarâ ficiuritslli: niscântiori gioacâ di-alumtâtorlli, dapoa di-a gladitorlli, dapoa batu iara trumbetili ti-ahurhitâ ti-unu nău giocu. Tutu ashi sh-tini, tora hii unu athlitico, dapoa unu gladiatoru, tora unu ritoru, dapoa unu filusofu, ama di-alihea ditu ahândamea a suflitlui nu hii tsiva; mashi ca unu maimunu mimedz atsea tsi vedz sh-vrei ta s-hii tuti unâ dupâ alantâ, câ-ashi ti poartâ fândâsiea. Câ nu ti-acâtsashi di tsiva cu-angâtanu sh-câshtigâ sh-cu tutâ splashna.

Tutu ashi, anda niscântsâ oamiñi vedu unu filusofu sh-avdu pi cariva tsi-azburashti ca Eufratis (sh-dilihea, cari poati s-azburascâ ca elu?), voru sh-elli s-hibâ filusohi. O lăi cushuri, luyursea ninti tsi turlii di huzmeti easti aestâ, sh-dapoa cunoashti-ts putearea a fisillei a ta insâshi, desi pots s-duts ahtari huzmeti. Vrei s-ti-astrets tu pentathlu icâ vrei s-hii unu alumtâtoru? Mutrea-ts bratsâli, coapsili,

vedz tsi turlii di pâlțări ai. Unu omu ari dhoarâ ti-unu lucru, shi-altu ti-altu lucru. Cathiunu shi-ari dhoara a lui. Mindueshtsâ câ va s-pots s-mâts shi s-beai tutu ashî ca cumu adari tora? Mindueshtsâ câ va s-pots s-kicuseshtsâ shi s-ti nârâeshtsâ cumu adari tora? Lipseashti s-ti veglli, s-lucredz multu, s-mindueshtsâ ghini cu cari fats sutsatâ, va s-lipseascâ s-fudz di-acasâ, alargu di manâ sh-tati, di frats sh-surări. Niscântsâ va s-facâ hazi di tini. Va ti-aduñi cu niscântsâ tsi va ts-arâdâ dininti sh-va ti-adarâ ti-arizili. La lucru, tu sutsatâ, la giudico, tu cathi huzmeti, va s-ai mashi keadits, mashi cripări. Luyursea ghini aesti nitihisiri sh-patimati câ eali va tsâ hibâ pâyălu tsi va-lu pâlteshtsâ ta s-ankirdhâseshtsâ isihiea, libirtatea shi-arihatea-ts. Alliumtrea, nu ti-aproaki di filusufii; nu ti poartâ ca unu cilimeanu – tora filusofu, dapoa lucrâtoru la cratu, dapoa ritoru, sh-iara dapoa ipitropu al Kesar. Aesti huzmets nu suntu tu sinfunii unâ cu-alantâ. Lipseashti s-hii unu mashi, bunu icâ cirucu; lipseashti s-cilâstâseshtsâ ta s-sânedz icâ fisea ditu tini, di nuntrulu a tău, pisti cari ai cumandu, icâ lucrili di nafoarâ; cu-alti zboari, s-hii di-alihea unu filusofu, i cara nu, unu hasu omu di-aradhâ.

30. Datlu a nostu iasi tu migdani ditu ligăturli a noasti sutsiali

Datlu a nostu easti tu nai mari parti tu misurâ cu ligăturli a noasti sutsiali. Tata a tău easti tata a tău. Datlu a tău easti s-ai angâtanu di elu, s-lu-ascultsâ tu cathi lucru, s-lu-ascultsâ shi-anda ti vâryeashti shi-anda ti culâseashti. “Ghini ma, elu easti unu tatâ arău”, va s-dzâts. Fisea ti-adusi tu-aestâ banâ cu unu tatâ bunu? Nu, ama cu unu tatâ. “Fratili a meu s-poartâ urutu cu mini”, va-s dzâts. Mutrea ncoa, s-ti portsâ cu fratili a tău ca cu unu frati; nu ti cusuia ti tsi adarâ elu, ama s-ai angâtanu ti tsi-adari tini ma s-hibâ di scupolu a tău ethikescu easti ta s-hii tu sinfunii cu fisea. Câ vârnâ nu va ti pliyueascâ fârâ ca tini s-cândiseshtsâ ti-aestâ. Va s-hii pliyuitu mashi anda minduieshtsâ câ hii pliyuitu. Pri-aestâ cali va s-anvets cari easti vitsinlu a tău, cumpatriotlu a tău, cumândarlu a tău, ma s-anvets s-ai tu-adeti s-hii câshtigosu cu ligăturli a tali cu cathi unu di-aeshtsâ.

31. Ñedzlu a pistillei

Tu pisti, di nai mari simasii easti s-ti portsâ shi-s-mindueshtsâ cu kiskineatsâ ti Dumnidzã – ca ti-unâ hiri sh-puteari cu mintiminii sh-buneatsâ. Bana nu easti unu kindinaru di fapti fârâ noimâ, ama unâ amplinâtati tu-aradhâ sh-kiskineatsâ cari-shi imnâ dupâ nomuri analti sh-mintimeni.

Volea dumnidzascâ ari hiri sh-cumândâseashti cozmulu cu-andriptati sh-buneatsâ. Ama aesti nu iesu tu migdani daima ma s-mutreshtsâ mashi lucrili di pisuprâ. Sâ shtii câ cozmulu tu cari bânâmu easti nai ma bunu shi-nai ma ndreptu.

Vârnoarâ s-nu-lli afli câbati al Dumnidzã, s-nu-lli afli câbati câ nu-ari angâtanu di tini. Shi-aestâ dukeari va-u ai anda va s-mindueshtsâ câ bunlu shi-arâulu shedu tu lucrili tsi suntu sumu cumandulu a nostu sh-nu tu-atseali tsi nu suntu sumu cumandulu a nostu. Ti atsea câ mindueshtsâ câ bunlu shi-arâulu suntu dindindi di cumandulu a tău, anda nu va s-aproki atsea tsi vrei sh-va tsâ si da atsea tsi nu vrei, fârâdialtâ câ va s-aruts câbatea pi altu icâ pi Dumnidzã. Cathiunu di noi fudzi di lucrili tsi paru vâtâmâtoari sh-di-atsea tsi li cauzeadzâ sh-caftâ lucrili buni sh-atsea tsi cauzeadzâ buneatsa.

Sh-ti-atsea pânâ sh-unu tatâ va s-hibâ nivrutu di hilliu anda nu va-lli da partea tsi-lli si cadî sh-tsi-lli si pari bunâ; shi-aestâ lli-adră pi Poliniki sh-Eteokli si-s aurascâ unu-alantu, minduita câ putearea vâsilikeascâ easti unu lucru ti-anami. Sh-tutu ashi sh-lucrâtorlu di agru, sh-naftulu, sh-emburlu, shi-atselli cari kirurâ unu di fumealli, mulliarea icâ bârbatlu, va-lli aflâ câbati alu Dumnidzã anda amintaticlu sh-ghineatsa lâ suntu curmati. Câ aclo iu easti simferlu a omlui shadi sh-ivlavia, minduita la Dumnidzã. Ti-atsea, atselu tsi-i cãshtigosu cu-aspunearea dorlui icâ a nidorlui ti tsiva, easti tu idhyea oarâ cãshtigosu cu ivlavia, mintea-lli easti totna la Dumnidzã.

Unu lucru pusimatu easti s-fats dări, s-fats curbani, s-dai di prota sh-nai buna yimishi, dupâ cumu i-adetea a pârintsâloru a noshtsâ, sh-

s-adari aestâ cu kiskineatsâ sh-nu cu halatu shi-alâvdari, ama cu metrufrusineatsâ sh-nu pisti putearea a ta.

32. Atsea tsi-i datu ta s-hibâ, aproaki-u cu evluyii

Anda va nedz la unu uraculu, s-ai tru minti atsea câ nu shtii tsi va ts-aspunâ, ama nedz aclo ta s-afli aestâ di la elu; sh-cututu, ma s-hii dialihea filusofu, va s-cunoshtsâ di ninti tsi turlii di fisi easti aestâ tsi ti frimitâ. Câ ma s-hibâ di-i unu lucru tsi s-aflâ nafoarâ di cumandulu a nostu, atsea tsi va s-facâ nu va s-hibâ nicâ bunâ nicâ lai. S-nu nedz la uraculu ti-unu lucru ti cari dori icâ ti tsiva ti cari nu dori, shi-s nu treamburi anda va ti-aproki di elu, ama s-mindueshtsâ di ninti câ itsi s-tsâ dzâcâ va ti-alasâ niminatu sh-nu va s-nuimâseascâ tsiva ti tini. Ma multu di-aestâ, atsea tsi va tsâ dzâcâ, tini lipseashti s-pots s-u ufiliseshtsâ ti bunu sh-vârnâ s-nu poatâ s-ti prâmâseascâ di pi-aestâ minti.

Ashicâ, totna s-ti-aproki cu pisti di Dumnidzadz sh-di urnipsitori, sh-dapoa, anda loashi urnimii, s-tsâ aduts aminti pi cari va s-ascultsâ sh-pi cari va-lu nitiñiseshtsâ ma s-nu-lli dai ascultari. S-nedz s-ti-antregghi la uraculu, ashi cumu dzâsi Sucrati câ itsi omu prindi s-neagâ, atumtsea cându antribarea a ta ari ligâturâ cu-apandisea, sh-nitsi cu mintea sh-nitsi cu vârnâ tehni s-nu cilâstâseshtsâ s-ai altu scupo di-atselu ta s-afli averlu, itsi cari s-hibâ elu.

Sh-câ s-featsi lafi ti-averu, anda easti tu borgea a ta s-ampartsâ patimatli, cripârli, kindhinli c-unu sotsu icâ cu patrida a ta, s-nu ti-antregghi la uraculu icâ la mandu ma-s lipseascâ s-adari aestâ. Sh-ma s-hibâ di mandulu tsâ pridzâtsi câ seamnili a curbanillei aspuu lâiatsâ, easti paralimbidu câ s-pridzâtsi moarti, icâ pliyuiri a vârnui mândularu a truplui, icâ ixilu; ama sh-tu-atseali ori datlu mintimenu caftâ s-dâldâseshtsâ shi s-nu ts-alashi sotslu icâ patrida, s-ampartsâ kindhinli cu elli. Sh-tu soni, tsâ facu timbihi, s-dai ascultari al Apolo Pithianlu, cari avinâ ditu templulu a lui pri-atselu omu tsi nu-shi apără sotslu anda eara tu pirielliu di moarti.

33. S-ts-aledz nica di prota unu haractiru sh-daima s-lu tsâni

Nica ditu ahurhitâ aleadzi-ts unu mudelu, unâ turlii di haractiru ti tini insuts tsi prindi s-lu tsâni sh-anda hii singuru sh-anda va s-hii la andamusi cu altsâ oamiñi. La andamusi, nai ma multâ oarâ tats, icâ s-lliai zborlu anda-i dialihea multu elipsi sh-cu ptsâni zboari. Mashi arariori, anda yini aradha s-lliai tini zborlu, azbura, ama nu ti lucru di-aradhâ. Nu-azbura ti gladiator/munumahi, nicâ ti alâgâri di calli/ipudroñi, nicâ ti athliticadz, icâ ti beari sh-mâcari – muabets tsi s-facu cathi oarâ; sh-di primansusu, nu-azbura ti oamiñi, icâ s-lâ-afli câbati, icâ s-lli-alavdzâ, icâ sâ-lli badz aradha, tu dhiafurauâ unu cu-alantu. Sh-tu-atsea oarâ, cara s-pots, cu zborlu a tău, apridunâ muabetea, adâ-u pri-unâ cali uidisitâ sh-tiñisitâ. Ma s-hibâ di ti-astihiseshtsâ singuru tru mesi di xeñi, di nicunuscuts, tats.

S-nu-arâdz multu sh-ti itsi s-hibâ, sh-nu cu halatu.

Câtu s-poati di multu, s-ti tsâni di la sprigiurari, sh-ma s-hibâ di yiñi pi-unâ aradhâ tsi câftâ sprigiurari, s-nu ti-asprigiuri.

Afirea-ti di muabets sh-parei tsi nu li cunoshtsâ sh-di oamiñi tsi nu paru mintimeñi; sh-ma s-yinâ aradha s-ti-afli tu-unâ ahtari parei sh-sutsatâ, s-ts-ai câshtiga cu tini shi s-nu cadz tu idhyiulu purtaticu cu-atselli lishori. Câ lipseashti sâ shtii siyura câ anda unu omu easti ahusitu, atselu tsi fatsi sutsatâ cu elu va s-ahuseascâ sh-elu, cu tutu câ elu easti kiskinu.

Tu tsi mutreashti trupu-ts, s-ai ahântu mashi ti câtu trupu ari elipsi; facu lafî ti mâcari, biuturâ, strañi, acupirâmintu, sh-huzmikeari aua; tradzi mânâ di tutu tsi-i ti pirifañi icâ banâ tu plushu.

Tu bana-ts iroticâ, afrudisiacâ, s-hii kiskinu, ahântu câtu pots, pânâ s-ti-ansori icâ s-ti mârits, sh-ma-shibâ di ti-arâkeshtsâ, s-armâni tu sinurli a nomlui. Sh-cumu-tsi-s-hibâ, nu câtâyursea sh-vâryea pri-atselli tsi s-arâkescu, sh-nu fâ lafî dipriunâ câ tini nu ti-arâkeshtsâ.

Ma s-hibâ di vârnâ tsâ da hâbari câ tadi-sh-tadi aspuni zboari cirutsi ti tini, nu ti himusea s-ti apâri ti tsi s-ari aspusâ, ama s-dai aestâ apandisi: “Ie, di-alieha câ nu-ñi shtii alanti cusuri; ma s-li shtea, nu vrea li-aspunea mashi aesti.”

Nu lipseashti daima s-nedz la theatru. Sh-ma s-hibâ di nedz vârnâoarâ, s-tsai prota sh-protâ gailelu a tău, sh-nu ti altu, tsi va s-dzâcâ , prindi s-dori ta s-facâ atsea tsi s-fatsi, s-ankirdhâseascâ atselu tsi-ankirdhâseashti; ashi mashi nu va s-hii ici andirsitu. Shi-s nu-aurlli, icâ s-ts-arâdz di vâra, icâ s-ti siyiseshtsâ multu. Dupâ tsi va s-fudz, nu-azbura ahâtu multu ti tsi s-featsi , s-azburâshtsâ ahâtu câtu ts-adutsi amintaticu sh-ti mutâ pri tini; ahtari purtaticu aspuni câ adrashi siryeani bunâ a spictacullui.

Nu ti-arâkea s-nedz avrapa la adhyivâseri di carti publitsi, ama, anda va nedz, s-hii cu ihtibari sh-purtaticu aleptu, sh-tutunâoarâ s-ai angâtanu s-hii pi harea alântoru.

Anda va ti-aduñi cu cariva, sh-maxusu cu-unu omu multu tiñisitu di lao s-tsâ dzâts aestâ: “Cum vrea s-purta Sucrati icâ Zino tu-unâ ahtari aradhâ?” shi-aestâ va ti-agiutâ cumu s-ti portsâ tu-atsea oarâ. Anda va nedz s-ti-aduñi cu-unu omu cu puteari tu cratu, s-tsâ dzâts cu mintea câ vahi nu-lu afli acasâ, icâ nu va tsâ dishellidâ usha, icâ nu va ti da di mânaru; cu-alti zboari, bagâ arâulu ninti. Sh-ma s-hibâ di easti zori mari ta s-nedz, du-ti sh-itsi s-facâ s-facâ, sh-vârnâoarâ s-nu ti fats pishmanu câ niseshi. Câ ashi adarâ unu omu nimintimenu, tsi kicuseashti ti lucrî tsi suntu didindî di cumandulu a lui.

Tu muabeti nu-azbura ahâtu multu ti faptili sh-kindhinli a tali, câ-alântoru nu l-ari ahântu multu hari s-ts-ascultâ patimatli a tali, ca cumu ts-ari atsâllia s-li-aspuñi.

S-ti-afireshtsâ s-pâhâeshtsâ tu-arâsu, câ unu ahtari purtaticu va s-ñicureadzâ tiñiea a oamiñiloru ti tini. Nu ufilisea zboari lâvoasi, nitiñisiti. Sh-ma s-hibâ di muabetea cadî pi-aestâ aradhâ lipseshti sâlli fats timbihi atsilui s-aibâ angâtanu cumu azburashti; sh-ma s-hibâ di nu-ai cumu s-ti-aproki di-atselu omu, fârâdialtâ lipseshti s-ti tradz dîtu muabeti sh-s-armâñi tâcutu, arshunatu, sh-s-aspuñi anvirnari pi prosupu, ti-atsea câ nu ts-ari hari ahtari limbâ lâvoasâ.

34. Cilâstâsea s-azâptâseshtsâ siyisea imutsiunalâ

Anda hii acâtsatu di-unâ entipusi iexternâ, ca bunâoarâ haraua, s-ti veglli, ca di itsi altâ entipusi, nu ti-alasâ purtatu di ea, ama ashteaptâ niheamâ, arihâtipsea-ti. Sh-dapoa minduia-ti la atseali dauli hopi, prota, la atsea tu cari hii ambitatu di harauâ, sh-dheftura, la hopa anda dupâ bitisita a harauâllei va ti fats pishmanu sh-va s-ai unu gustu amaru; sh-luyursea tu dhiafurauâ cu-atseali dauâ hopi câtâ ma multâ harauâ sh-isihii va s-ai ma s-pots s-azâptâseshtsâ atsea siyisi imutsiunalâ. Sh-cumu-tsi-s-hibâ, ma s-mindueshtsâ câ vini aradha uidisitâ ti-ahtari lucru, s-ai angâtanu s-nu ti-alashi acâtsatu di zâptiea a dultseamillei a llei, s-nu tsâ kerî mintea tu-astrindzearea a llei; ama bagâ aradha cu ea haraua a sinishtearillei câ u-anikisishi.

35. Atsea tsi mindueshtsâ câ-i ghini, adarâ-u fârâ fricâ

Anda adari unu lucru ti cari loashi apofasi câ-i ghini s-lu-adari, s-nu ti-afireshtsâ câ va ti veadâ altsâ, cu tutu câ nai ma multsâ oamiñi nu va s-hibâ sinfuñi cu tini. Ama, cara s-hibâ di atsea tsi-adari nu-i ghini, nu-u adarâ ici; sh-ma s-hibâ di-i ghini, câtse s-ai fricâ câ va ti câtâyurseascâ altsâ tsi nu-au dhiki.

36. Vârnoarâ s-nu hii tâmâhearû

Easti nâ mari dhiafurauâ anamisa di zboarili “Easti dzuuâ” sh-“Easti noapti”, tutu ashi cumu easti trâ tini anda hii oaspi, anamisa di orixea a ta, sh-tiñiea tsi prindi s-u aspuñi ti nicukirlu la cari hii pri tsinâ. Sh-tu itsi ahtari aradhâ, anda ampartsâ tsiva cu vârnâ, nu mutrea mashi tsi-i axiosu ti tini sh-ti trupu a tău, ama s-ai tiñii sh-ti-alantu omu.

37. S-ts-adari huzmetea a ta

Anda ti-acats di-unâ huzmeti tsi-i pisti putearea a ta, unâ, va ti-adari di-arshini tu-atsea huzmeti tsi nu-i pri misura a ta, sh-dheftura, va s-ascaki huzmetea tsi-i uidisitâ trâ tini sh-tsi vrea-u adrai multu pusimatu sh-cu-nkerdhu.

38. S-ai daima tu eryu scupolu-ts ethikescu

Ashi cumu ai angâtanu cumu imñi, ta s-nu caltsâ pi vâra penurâ, icâ s-nu ts-astrunguluseshtsâ ciciorlu, tut ashi s-hii cãshtigosu s-nu-aduts vârnâ ambodhyiu a scupolui a tău ethikescu. Sh-ma s-ai daima tu eryu aestu nomu analtu tu tuti faptili a tali, va s-hii sârâsitu sh-siyuripsitu di-aprâftâsirea a lui.

39. Aveara-ts s-hibâ dupâ elipsi

Truplu a omlui easti misura ti-avearea a lui, ashi cumu ciciorlu-i misura ti pâputsâ. Ma s-ai tu eryu aestu nomu, va s-hii daima tu misurâ uidisitâ, sh-ma s-lu nihâbârseshtsâ, va nedz ndreptu câtrâ aripidinâ. Sh-câ ufilisimu paradhiyma cu pâputsa, ma s-nihâbârseshtsâ ciciorlu sh-prota va ts-aundzâ pâputsa cu malmâ, dapoa va-u ambupseshtsâ ñirlâ, dapoa va-u kindiseshtsâ. Câ unâoarâ tsi-astricushi misura, nu mata ari sinuru ti dânsiri. Ashi câ, avearea-ts s-hibâ dupâ elipsi; aestâ-i misura.

40. Mushuteatsa di nuntru ari ma multâ axii di-atsea di nafoarâ

Tru-oarâ tsi trecu di pasprâdz di-añi, mullerli suntu cllimati “kirali, dumnitsi” di bârbats. Sh-curundu cumu agiungu la giudicata câ eali nu-au altutsiva di-atsea ta s-hibâ soatsi di crivati a bârbatsloru, ahurhescu s-aibâ angâtanu mashi di mushuteatsa a loru, shi-shi bagâ tutâ nâdiea a loru tu-aestâ. Easti datlu a nostu, a bârbatsloru, s-li-adrâmu s-akicâseascâ câ mushuteatsa ditu eali, metrufrusineatsa/tâpineatsa a loru, sh-tiñiea ti eali insâshi suntu ma nsusu di mushuteatsa a truplui.

41. Tutâ cãshtiga s-lli-u dai a mintillei

Easti unu semnu di glârimi s-tsâ trets oara mashi cu trupu a tău; cu multâ yimnasticâ, s-mâts multu, s-beai multu, tutu s-ti-andredz, s-ti-armâtuseshtsâ. Ahtâri lucrî voru adrari cu-astihisita cumu caftâ aradha; tutâ cãshtiga s-u anclliñi a mintillei.

42. Entipusi alâtusitâ

Anda unu ti cârteashti icâ azburashti slabu di tini, tsâni minti câ elu azburashti ashi câ-lli si pari câ aestu-i datlu a lui. Sh-ti-aestâ itii easti zori ti elu s-adarâ atsea tsi-i ghini ti tini, ama adarâ atsea tsi-i si pari câ-i ghini ti elu; sh-ti-atsea s-akicâseashti câ ma s-hibâ di elu nu-ari dukeari hasâ a faptiloru, atselu tsi va s-hibâ pliyuitu easti atselu tsi s-paralo sh-s-arâsi. Anda vârâ mindueashti câ unâ giudicatâ cu dauâ prosupuri easti arâditoari, nu giudicata-i pliyuitâ, ama giudicâtorlu tsi-s paralo. Ashicâ, ma s-luyurseshtsâ ditu-aestu puntu di videari, va s-hii vlyuimenu cu-atselu tsi ti mâryi. Sh-cathioarâ anda pats ahtari lucru s-tsâ dzâts, “Ashi mindueashti elu”.

43. Cathi luyurii ari dauâ mânari

Cathi luyurii ari dauâ mânari; di-unu mânaru u-acats sh-di-unu nu. Ma s-hibâ di fratili a tău ti cârteashti, nu luyursea, nu-acatsâ cârtirea di mânarlu a alatusillei tsi-u adarâ elu, câ nu aestu-i mânarlu di cari prindi purtatâ aestâ luyurii; ama di-alantu mânaru – ti-atsea câ hits frats, sh-câ criscutu di-adunu, sh-ti-atsea va s-mutreshtsâ cârtirea cu evluyii sh-va-u acats di mânarlu di cari prindi s-acats.

44. Niscânti loyusuri nu potu s-shadâ di-adunu

Loyuslu yinatoru easti unâ niuidii: “Hiu ma arhundu di tini, ashicâ hiu ma nsusu di tini”; icâ, “Hiu ma ivyloticosu di tini, ashicâ hiu ma nsusu di tini”. Ama, giudicâtsli di ma nghiosu suntu ma uidisiti: “Hiu ma arhundu di tini, ashicâ avearea a mea easti ma mari di-a ta”; icâ, “Hiu ma ivyloticosu di tini, ashicâ ivylotikiea a mea easti ma nsusu di-a ta.” Câ tini insuts nu hii ni aveari ni ivylotikii.

45. Unâ entipusi nu-aspuni daima averlu

Tadi easti ayuñisitu tu lari; nu dzâ ti elu câ nu s-la ghini, ama mashi câ s-ayuñiseashti anda s-la. Tadi bea multu yinu; nu dzâ ti elu câ nu bea ghini, ama câ bea multu. Câ pânâ nu afli cari-i itiea ti cari tadi sh-tadi omu s-poartâ cumu s-poartâ, cumu pots sâ shtii câ atsea tsi-adarâ easti slabu. Sh-rizultatlu ditu soni nu easti câ tini aspuñi averlu ti elli, ama câ aspuñi alântoru entipusea a ta, tsi poati s-hibâ alâtusitâ.

46. Mintiminiea s-tsâ-u aspuñi pritu facti

Vârnoarâ s-nu ti-aspuñi filusofu, sh-anda hii cu oamiñi di-aradhâ nu-azbura ti thiurimati filusofikeshtsâ ama poartâ-ti dupâ atseali thiurimati. Trâ paradhiymâ, anda hii pri tsinâ la unâ andamusi, nu-aspuni cumu lipseashti oamiñilli s-mâcâ, ama mâcâ cumu lipseashti unu omu tiñisitu s-mâcâ. S-ts-aduts aminti câ minduita “cari hiu mini” eara di-acutotalui xeanâ ti Sucrati, sh-câ laolu yinea la elu anda vrea s-cunoascâ altsâ filusohi, câ elu lli-apriduna tuts sh-nu-avea zori ici ma s-nu eara datu di mânaru.

Anda oamiñi di-aradhâ ahurhescu s-facâ muabeti ti nomuri filusofikeshtsâ, s-tats nai ma multâ oarâ, câ poa’ s-hii tu piriçliu saruts vârnâ giudicatâ tsi nu-u arumigashi cabaia. Ti-atsea, anda tadi tsâ dzâtsi câ nu shtii dipu tsiva, iara tini, tu idhyialui ca Sucrati, nu kicuseshtsâ, lipseashti s-ai siyuripsiri câ hii pri calea atsea bunâ. Câ-sh-oili nu-aducu iarba la picuraru ta s-lli-aspunâ câtu multu mâcarâ, ama u aroamigâ sh-matsinâ nuntru shi-aspunu nafaorâ laptili sh-lâna. Tutu ashi sh-tini, maca, s-nu paraspuñi a oamiñiloru di-aradhâ printsiipiili a tali filusofikeshtsâ, ama alasâ-lli s-veadâ yimisha aestoru printsiipii pritu facti.

47. Bâneadzâ banâ aplo ti tini, nu ti-altsâ

Anda tsâ uidiseshtsâ elipsea a truplui cu unâ turlii di bânari aplo, nu ti-alavdâ cu-aestu amintaticu; sh-tutu ashi, ma s-hii biutoru di apâ, nu ti-aspuni cathi oară câ hii biutoru di-apâ. Sh-ma s-vrei s-adari yimnasticâ ta s-tsâ-anvârtusedz truplu, adarâ-u ti tini mashi sh-nu ta s-ti mutreascâ altsâ.

48. Bunlu shi-arăulu s-li caftsâ tu tini

Minduita sh-haractirlu a omlui di-aradhâ: Elu vârnâoarâ nu aflâ agiutorlu icâ ghiderea tu elu insushi, ama tu altsâ di nafoara a lui. Minduita sh-haractirlu a mintimenlui: Ghineatsa sh-ghiderea elu daima li caftâ tru elu insushi.

Seamnili ti unu tsi-amintâ: Elu nu câtyurseashti pi canu, nu-alavdâ pi canu, nu-aflâ câbati a vârnui, nu-aflâ cusuri a vârnui, nu dzâtsi cari-i elu sh-câtu shtii elu. Anda ari vârnâ keadicu icâ tsiva ambodhyiu tu vârnâ huzmeti, elu aflâ câbatea tu elu insushi. Anda lu-alavdâ cariva, elu-shi sumarâdi ti-atselu tsi lu-alavdâ; shi-anda cariva lu-agudeashti, icâ lli-adutsi unu ambodhyiu tu-unu lucru, elu nu s-apârâ. Elu si minâ ca unu omu cirucu, cu-angâtanu ta s-nu-shi minteascâ tsiva ditu hirea a lui tsi-i tu sânari, pânâ s-amprusteadzâ sh-easti xana pututu.

Itsi doru elu lu ndipârteadzâ, sh-aspuni nidoru ti luyuriili tsi suntu contra a fisillei sh-nu suntu tu putearea a noastâ. Nu s-arâkeashti anda prindi s-aleagâ unu lucru icâ altu. Ma s-lâ pârâ alântoru câ-i ahmacu icâ ageamitu elu nu si-astinuyurseashti. Tu-unu zboru, elu âshi si veaglli dipriunâ di canda ehtrulu shadi ascumtu tu elu insushi, etimu s-lu pliyuiascâ.

49. Mârea-ti cu faptili

Anda unu s-tsâni mâritu câ elu akicâseashti sh-poati s-exiyiseascâ vivliili al Hrisipu,¹ s-tsâ dzâts, “Cara s-nu-anyrâpsea Hrisupus mintitu shi-ascutidhosu aestu omu nu vrea s-avea cu tsi s-mâreascâ.”

Ma tsi voiu io? Voiu s-anvetsu s-cunoscu fisea shi sâ-lli imnu pri toru. Ti-atsea, caftu pi cariva ta s-ñi-u exiyiseascâ; sh-ti-atsea câ avdzâi câ Hrisipus adarâ aestâ, va negu la vivliulu a lui. Ama nu akicâsescu tsi-anyrâpsi elu; ti-atsea caftu pi-atselu tsi shtii s-lu-exiyiseascâ pi Hrisipus. Sh-pânâ aua nu vedu tsiva tsi-i ti pirifañi. Shi-anda va-lu afliu yrâmâticlu, atsea tsi-ñi armâni easti sâ-lli bagu canoanili al Hrisipus tu praktikii; aestu-i singurlu lucru cu cari potu s-mi mârescu. Shi, cara s-hibâ di-lli facu siri alishteî exiyiseari, tsi altu ankerdhu amu di atselu yrâmâtikescu tu locu di filusufikescu? Singura dhiafurauâ, dialihea, easti câ aestâ aradhâ lu exiyisescu shi-acâkisescu Hrisipus tu locu di Omiru. Sh-diparti di io pirifañia, ti-atsea câ anda cariva-ñi dzâtsi, “Adhyivâsea-ñi ditu vivliulu al Hrisipus,” mi-arshunedzu anda nu hiu axiu s-lli-aspunu facti di-a meali tsi uidisescu cu zboarili al Hrisipus.

¹ *Filosofu stoicu di Tarsus, icâ Soli, Kilikii. Muri la anlu 207 N.H., tu ilikiea di 80 di aña di parabeari yinu, icâ, altsâ dzâcu, di-arâdeari multâ anda vidzu cumu unu yumaru mâca hitsi ditu unâ pladâ di-asimi.*

50. Gura a lumillei nu pots sâ-u dãnâseshtsâ

Itsi prãxi ethikeshtsâ tsâ suntu bãgati dininti, s-li tiñiseshtsâ ca tsiva nomuri, cu dukearea câ-i mærtii s-ti ndipãrtedz di eali. Shi s-nu dai di mânaru itsi s-dzâcâ alantu ti tini, câ gura a lumillei nu-i tu cumandulu a tãu.

51. Apufâsea ti ghinea a ta pânâ nu-i nica amânatu

Pânâ cându va s-amâni s-mindueshtsâ câ tini axiuzeshtsâ nai mushatili lucrî sh-câ pute s-nu ti dipârtedz di axiili astruyisiti di loyicâ. Aprukeashi prâxili filusufikeshtsâ ti cari prindi s-cândiseshtsâ sh-ti cari kiola cândisishi? Maca, tsi turlii di dhascalu ashteptsâ nica ta s-yinâ di tutu amâni ta s-ti-alâxeshtsâ tu ma ghini? Nu mata hii cilimeanu, ama kiola unu bârbatu mâturu. Maca tora hii nicâshtigosu sh-zori nu-ai ti tsiva sh-tutu amâni ti mâni sh-pâimâni, câ poati vârnâ dzuuâ va s-ai angâtanu sh-ti tini, ama dapoa, fârâ s-dukeshtsâ, va vedz câ bana tricu fârâ nitsunu amintaticu, sh-câ bânashi sh-murishi ca unu ahmacu.

Apufâsea unâoarâ omu, pânâ nu-i nica amânatu, câ nai ma uidisitu lucru ti tini easti s-bânedz ca unu omu mâturu cari amintâ, sh-atsea tsi mindueshtsâ câ-i nai bunu shi-axiosu ti tini s-tsâ hibâ nomlu a banâlleî a ta di cari vârnâoarâ s-nu ti dipârtedz.

Shi-anda andâmâseshtsâ unu lucru axiosu icâ kiskinu icâ cu simasii icâ fârâ simasii, thimisea câ tora-i aradha a ta ti astritserli di Olimpia sh-nu mata pots s-amâni nitsi unâ dzuuâ, sh-câ keardirea icâ ankerdhulu suntu dipendenti di unâ dzuâ sh-di-unâ faptâ.

Pi-aestâ cali agiumsi Sucrati atsea tsi fu, hindalui câshtigosu cu tsiva altâ di loyusu sh-cu cathi luyurii tsi-lli inshi ncali. Sh-tsicara tini nu hii nica unu Sucrati, maxusu prindi s-bânedz ca unu tsi va s-agiungâ unu Sucrati.

52. Protlu nomu: S-nu-aspuñi psemati

Prota sh-ti nai mari ananghi luyurii tu filusufii easti ufilisirea a nomlui, ca, trâ paradhiymâ: S-nu-aspuñi psemati. Dheftura luyurii easti s-apudhixeshtsâ, ca, trâ paradhiymâ: Câtse nu lipseashti s-aspunemu psemati? Treia luyurii cunfirmâ sh-aspuni dhiafuarua anamisa di protili dauâ aspuneri, ca, trâ paradhiymâ: Cumu s-poati câ aestâ easti unâ apodhixi? Tsi-i unâ apodhixi, tsi-i unâ cunsiqintsâ loyicâ, tsi-i contrâdzâtsearea, tsi-i averlu, tsi easti psemata? Ashicâ, treia luyurii easti elipsi ti itiea a dhefturâllei, sh-dheftura ti itiea a protâllei; shi-atsea tsi-i ti nai mari ananghi sh-pisti cari prindi ta s-siluyisimu nai ma multu, easti prota. Ama noi adrămu di-acunapudha; shidemu nai multâ oară cu treia luyurii, sh-tutâ dhinamea nâ-u bângămu tu ea, sh-multunihâbârsimu prota. Sh-ti-atsea, aspunemu psemati, ama daima himu etiñi cu-apudhixeri cari aspinu câ unu omu nu prindi s-aspunâ psemati.

53. Unu poati s-ti vatâmâ ma nu poati s-tsâ da ponu

Pi itsi aradhâ n-aflâmu prindi s-avemu aesti mindueri sumu cumandulu a nostu:

Poartâ-mi, O Doamne, sh-tini Tihe,
Câtrâ atselu scupo tsi-ñi fu di multu anyrâpsitu.
Va-lli imnu pri toru sh-nu va mi-abatu pute;
Ma s-hibâ di volea sh-curagilu-ñi ñicureadzâ,
Io iara va-ñi tsânu calea.¹

“Atselu cari cu dhiki ascultâ di-ananghi,
Lu siluyisimu ti mintimenu, axiosu, sh-pistimenu.”²

“O Crito³, maca ashi l-ariseashti a dumnidzadzloru,
Ashi s-hibâ.”

“Anitus sh-Miletus potu s-mi vâtâmâ,
Ma elli nu va poatâ sâ-ñi da ponu.”⁴

¹ Ditu Cleanthes. Cleanthes, filusofu stoicu di Assos, Troas, clirunomu al Zeno. Eara oarfânu sh-ta s-poatâ s-bâneadzâ ascutea apâ ti-unu gârdinaru noaptea, sh-loa nvetsu dzuua. Anda fu adusu la giudico Athina ta s-lu-antrebâ cu tsi bâneadzâ, elu dzâsi câ s-hârnea cu tsi-lli didea unu gârdinaru ti cari ascutea apâ noaptea, sh-niscântiori frimita aloatlu ti unâ mulliaru. Aestâ lli-adusi multâ siri di partea a Athiniañiloru, cari ahurhirâ sa-lli da pâradz sh-dhoarâ multi. Aestâ halâ lu-anvirnâ multu câ pânâ sh-huzmetea a lui tapinâ eara unu izvuru ti-aveari. Cicero lu clleamâ pârintili a stoitsloru. Trâ tiñisirea a lui, sinatlu di Roma lli mutâ unâ

yalmâ Assos. Si-aspuni câ la ilikiea di 90 di aña shidzu agiunu cu volea a lui pânâ muri.

² *Ditu Evripidi*

³ *(Ditu Platon) Crito, unu di apostullillii al Sucrati, cari shidzu ningâ dhascallu a lui pânâ tu-atseali minuti ditu soni, shi-anyrâpsi ndauâ dhialoyuri, adzâ kiruti.*

▮ *(Ditu Platon) Anitus, unu ritoru di Athina, cari di-adunu cuMilétus sh-Licon lu crisirâ pi Sucrati ti apistu sh-nitiñii ti dumnidzadz. Aeshtsâ ritoru psefticoshi furâ crisits dapoa la moarti di Athiniañi.*

Ylusaru Makidonarmânu-Anglikescu

Protuzboru

ti-unâ hopâ: for some time

entipusi: influence, impression

psatâ: rudh matting

shumacu: rush

strozmâ di palli: mattress filled with straws

pi peru: exactly, accurately

rifirintsi: references

laotikeascâ: vernacular, lay, of the people

cumunicari: communication

cuncurentsâ, sin. astritseari: competition

medium: communication vehicle, a way of communicating information to people

spatsu: space

nu câidisea: would not dare/venture

splahnâ: appetite, desire

duri: enough

vulumlu: the volume

aplo sh-tapinu: simple and humble

ageamitu: amateur, green

minatu: moved, thrilled

entipusescu: to impress

plâsedzu: to create

sh-tsi cara: even though

sh-si bagâ ghini: to settle well

textu: text

uridzinalu: original

minutâ: minute, little

iditsii: edition

nu s-fatsi lafi ti: it is not mentioned, it is not hinted to

suspectedzu, sin. amu shubei: suspect

virsiuni: version
pi hiotea a kirolu: in the course of time
etusu: century
apdatatu: updated
antikitati: ancient time
murfi: form
antricu, inf. antricari: to feed, to nurse
paralelâ, sin. bâgari arada: parallel
thiurematâ: theory

Praxea 1

spudhii, sin. nvetsu: study
spudhâxescu, inf. spudhâx/eari/iri, sin. anvetsu: to study
praxi, sin. mathimâ, nvetsu: class
oarâ di nvetsu, sin. clasâ: class
yimnasmâ, praxi: task, exercise
dau pingu, inf. dari pingu: to reject, to push back, to decline
didindi: beyond
niambudhyisiti: unhindered
camomatâ, pl. camomati: whim(s)
cilâstâs/eari/iri, pl. cilâstâseri: endeavour, attempt
câbati: guilt, fault, blame, wrong
nishinipsescu inf. nishinips/eari/iri: to aim at
fânârseri/eari/iri, pl. fânârseri, sin. fândâsii: impression, imagination

Praxea 2

da pingu: to reject, to push back, to decline
vârtosu, vârtosâ, pl. vârtoshi, vârtosii: strong, powerful
fisi: nature
arnisescu, inf. arnis/eari/iri sin. difusescu, mi-alasu di: to wean from, to get rid of
alâmâsescu inf. alâmâs/eari/iri: to fight for, to try hard for, to strive for
a/zâptâsescu, inf. a/zâptâs/eari/iri: to keep under control
câhâri: disappointment, distress, regret, sorrow
axizescu, inf. axiz/iri/eari: to be worth
apridnari: consideration, carefulness
tâmahi: greed

Praxea 3

scafâ, pl. scâhi: cup

Praxea 4

huzmeti, pl. huzmets: business, assignment, job
bagu eryu, inf. bâgari eryu: to watch out, to be careful
azgurînescu, inf. axgurî/eari/iri: to invent, to conceive, to create

nomu, pl. **nomuri**: rule, law
catastisi, sin. **halâ**: situation, circumstance, matter
minutu, **minutâ**, **minuts**, **minuti**, adg.: minute[mai'nju:t], little, tiny
ambodhyiu, pl. **ambodhyiuri**: hindrance, obstacle, impediment, difficulty, trouble
aprâftâsescu, inf. **aprâftâs/eari/iri**: to get to, to reach smth (a goal, a dream, etc.), to arrive at, catch up with

Praxea 5

mutrescu, inf. **mutr/eari/iri**: to view, to look at; to watch
agudescu, inf. **agud/eari/iri**: to hit, to harm
ti puvrii: horrible, appalling, awful, bad
niprâxitu: uneducated
stepsu: fault, blame
kiola: already

Praxea 6

apurisescu, inf. **apuris/eari/iri**: to wonder, to amaze
anami, pl. **anăni**: greatness, distinction, glory, prominence, renown
stature
siryeani: admiration, contemplation
sinfunii: agreement
apandisi: answer, response

Praxea 7

mutrescu, inf. **mutr/eari/iri**: to look at, to watch
câsttigâ: attention, awareness, concentration, concern
irushi, sin. **avrapa**, **tru-oarâ**, **ayoñea**: fast, right away
mutritâ: look, gaze
datu: duty
aushu: old, aged
câidisescu, inf. **câidis/eari/iri**: to dare, to venture

Praxea 8

averu: truth
sirinu, **sirinâ**, **siriñi**, **sirini**: serene, calm, clear, peaceful
banâ: life

Praxea 9

voli: will
lânyoari, sin. **niputeari**: illness, ailment

Praxea 10

zori, sin. **cripari**, **ambodhyiu**: trouble, difficulty, adversity
abtsâneari, sin. **abtsâniri**, **abstinentșâ**, **tsâniri**: abstinence, refraining, self-control, self-restraint, sobriety

ufilisescu, inf. **ufilis/eari/iri**: to use, to make use of
dânâsiri: endurance, resistance, stamina, patience
fândasmâ, pl. **fândasmi**: dilusion, apparition, illusion
ahândami: depth
antricu, inf. **antricari**: to nourish, to feed, to attend, to nurse, to nurture
ni-easti elipsi: to need
elipsi: need, necessity

Praxea 11

doru, inf. **dureari**: to wish, to long for, to pine for
ti-unâ hopâ, sin. **ti-unu kiro**: for a while
vombiru: evil, bad
cusuescu, (**ifrasî idiumaticâ**), inf. **cusu/eari/iri**: to bother, to annoy, to be worried

Praxea 12

vlihuripsescu, inf. **vlihurips/eari/iri**: to free, to set free, to liberate, to release
mârâzi sh-frixi: distress and fear
culâsescu, inf. **culâs/eari/iri**: to punish
va-lli si mutâ pândzâli, (**ifrasî idhiumaticâ**): to become arrogant/overconfident, to get cocky
bânedzu tu plushu: to live a life of luxury
pâyă: price
nu dau di mânaru (**ifrasî idhiumaticâ**): I don't give a damn, I don't care

Praxea 13

simasii: importance
sânedzu inf. **sânari**: to strengthen; to make your body powerful, to get healthy
volea: the will
ahârzescu, inf. **ahârz/eari/iri**: to endow, to confer, to bequeath, to bestow
nihâbârsescu, inf. **nihâbârs/eari/iri**: to not pay attention, to disregard, to give a cold shoulder to

Praxea 14

dipendenti di altsâ, sin. **cari tsânu di altsâ**: dependent upon others
lucrili inevitabili, sin. **lucrili di cari nu pots s-ti-afireshtsâ**: unavoidable
altâturlii: otherwise

Praxea 15

thimisescu, inf. **thimis/eari/iri**: to remember, to recall

anda: when, while
limosu: coviting, covetous, desireous
tâmâhear: greedy
iryâtaricu: envious, covetous; jealous
paradhiymâ, pl. paradhiymi: example; paradigm
banâ: life
axiusitu, axiusitâ, axiusits, axiusiti: endowed, invested, awarded

Praxea 16

ti itiea câ: because
apitrusitu: overwhelmed, overrun, overworked
taxirati, pl. taxirâts: misfortune, adversity, affliction, bad/tough luck
câhârisescu, inf câhâris/eari/iri: to distress, to make sb. feel very unhappy/worried, to disappoint
tu hirea a ta: deep into yourself

Praxea 17

theatrinu: actor
apufâsitu: decided
pusimatu: beautiful
kiskinu: in a refined manner

Praxea 18

noimâ, pl. noimi: meaning, sense
fisi: nature
banâ: life
luyursescu, inf. luyurs/eari/iri: to reckon, to figure, to consider, to think
tihirosu, tihiroasâ, tihiroshi, tihiroasi: lucky, fortunate
bunâ iyuri: good luck
rizultatu: result, aftermath
ankerdhu: gain

Praxea 19

scupo, pl. scupadz: goal
axiosu: worthy
yinâts pl.: grudge, spite
niazvimtu: undefeated
anikisirea: the victory
hasa harauâ: the true happiness
daima, sin. totna, dipriunâ: forever, ever, always
indipindentâ: independent
ixternâ: external
cu-angâtanu: carefully

indifirentsâ, sin. **nicusuri**, **nigâilipsiri**, **nidari di mânaru**:
indifference, coolness, disregard
cunditsiili, sin. **catastisea**: the conditions
cilduitu: bewildered, amazed, dazed
cealâmea tu zboari: language craftiness
hiu an-daulea, sin. **mi induescu**: to doubt, to disbelieve
pondu: deserted, abandoned, castoff
nu ti bagâ arada: do not compare yourself
dialihea: truly, actually, certainly

Praxea 20

plyuescu, inf. **plyu/eari/iri**: to shoot, to hurt
va ti-aurlâ unu: someone will admonish/rebuke/reprimand/scold
you
anda unu ti kicuseashti: when someone upsets you
tu-adeti: within your habit
s-nu ti-arâkeshtsâ: don't lose your temper

Praxea 21

câhâri: distress, disappointment
câhâroasi: distressful
fârâ metru: immoderately

Praxea 23

nu ti-andirsea: don't feel embarrassed, don't feel ashamed

Praxea 24

haractiru: character
simasii: importance
mi gâilipsescu: I'm worried
mi-angusedzu: I feel anguished
fuvirsiri: threat
pistimenu: faithful
cumu va s-iesu tu migdani: how can I prove myself

Praxea 25

alli, sg. **alliu**: garlic
obulu: obol
câlisitu pri tsinâ: invited to dinner
n-gepi: in your pocket
idhyea: the same
simferu: interest
glârimi: stupidity
fârâdialtâ: by all means, obviously

Praxea 26

cilimeanu: kid, child
diunâcali: suddenly, all of a sudden
dipriunâ: always
pâyuru: glass
lipseashti, sin. prindi: to have to, to need to
taxiratea alântuiu: someone else's misfortune

Praxea 27

cozmu: universe
fisi: nature
lumi: world
avinâ: reach for
avinâ scupolu nai ma naltu: reach for the loftiest goal
mash ashi: only so

Praxea 28

mintea minatâ di altu: your mind influenced by others

Praxea 29

bagu oarâ: to pay attention, to heed
dheftura: the next, the following
mi-acatsu di-unu lucru: to get to work, to start a job
luyursescu, inf. luyurs/eari/iri: to judge, to consider
altâturlii: otherwise
tu-ahurhitâ: in the beginning
hâshi: enthusiasm
jgllioati: steps
dhiftursescu, inf dhifturs/eari/iri: to follow, to come next
astritseari: competition
mi sprigiuru: I swear
apofasi: decision
sertâ: tough
strictu, strictâ, strictsâ, stricti: strict, exigent
andipalu, advirsaru, upunentu: opponent, adversary
ni strungulusescu (ciciorlu, etc.) inf. strungulus/eari/iri: to sprain (one's leg/ankle)
escu/hiu etimu: to be ready
ritoru: orator
maimunu: monkey
O lăi cushuri: Oh, my friend
dhoarâ: gift
cathiunu: everyone, everybody
facu sutsatâ: to associate
ipitropu al Kesaru: procurator of Caesar
sânedzu, inf. sânnari: to strengthen, to get healthy

Praxea 30

datu, sin. **borgi**: duty

vâryescu, inf. **vâry/eari/iri**: to admonish, to rebuke, to scold

culâsescu, inf. **culâs/eari/iri**: to punish

ethikescu: ethical

cândisescu, inf. **cândis/eari/iri**: to agree

Praxea 31

pisti: belief

amu angâtanu di: to take care of, to look after, to care for

caudzedzu, sin. **aducu**; inf. **caudzari**, **aduts/eari /iri**: to cause, to bring about

facu dâri: to offer up

facu curbani, sin. **curbânâsescu**: to sacrifice, offer up

yimishi: fruit

tâpineatsâ, sin. **mudistii**, **metriofrusinii**: modesty

mudestu sin. **tâpinu**, **tâpinosu**, **aplo**: humble, modest

Praxea 32

uraculu: oracle

indifirentu, sin. **niminatu**, **nidukitu nicusuitu**, **fârâ zori**, **molavu**: indifferent, cold, distant,

urnimii: advice

nvetsu, sin. **praxi**: learning; lesson

dâldâsescu, inf. **dâldâs/eari/iri**: to risk, to take risks

kindhinu, pl. **kindhini**: danger, peril, pitfall

facu timbihi: to warn, to advise; to remind

Praxea 33

ipudrómionu, pl. **ipudrómioñi**, sin. **gladiatoru**, **munumahu**: gladiator

athlitico, pl. **athlitoñi**: athletes

mi sprigiuru: I swear

iroticu, **iroticâ**, sin. **afrudisiacu**: erotic, amorous, aphrodisiac

ma s-hibâ di ti-arâkeshtsâ: if you were to have casual sex

arâkescu, inf. **arâk/eari/iri**, sin. **ñi dau truplu cu**: to have casual sex

câtâyursescu, inf. **câtâyurs/eari/iri**: to judge, to criticise

facu lafi: to hint to, to bring up (an idea in a conversation)

nu ti himusea: do not rush to

andirsitu: embarrassed

siyisescu, inf. **siyis/eari/iri**: to get emotional

Praxea 34

entipusi: impression

ixternu, ixternâ, ixterñi, ixterni, sin. **xenu, di nafoară:** external

zâptii: grip

sinishteari, sin. **sinidhisi:** consciousness

anikiescu, inf. **anikis/eari/iri:** to win a battle, to conquer, to vanquish

Praxea 35

ma, sin. **ama** (*canâoarâ 'a'! Noi nu nigutsiemu limba cu altsâ.* [MP]): but

au dhiki: they are right

Praxea 38

escu/hiu sârâsitu: I am confident. I feel secure.

câshtigosu: careful, attentive, aware, cautious

ambodhyiu, sin. **keadicu, cripari:** obstacle, impediment

ethikescu: ethical

eryu: heed, attention, concern, mind

scupo, pl. **scupadz:** goal

Praxea 39

elipsi: need, necessity

misurâ: measure

Praxea 40

kirali, sin. **kiralini, dumnitsi:** young ladies

curundu: soon

mudistii, sin. **tâpineatsâ, metriofrusinii:** modesty

Praxea 41

câshtigâ: heed, attention

glârimi: stupidity

armâtusescu: to adorn, to embellish

cu-astihisita, sin. **vârâ oară shi-altâ, dinapandiha:** incidentally

Praxea 42

cârtescu vârnâ, inf. **cârt/eari/iri:** to bother sb., to upset sb.

mi cârtescu: to get upset

azburâscu slabu di: to slander, to badmouth, to slur

itii: reason

mi paralliau: to make a mistake, to get confused

vluyimenu: blessed

Praxea 43

mânaru, sin. **mâneari**: handles

Praxea 44

loyusu, sin. **giudicatâ**: judgment

ivyloticosu sin. **ilugventu**, **ifrasinu**: eloquent

ivylutii, sin. **ilugventsâ**, **ifrasii**: eloquence

Praxea 45

entipusi: impression

tadi: that, so-and-so

Praxea 46

thiurematâ, pl. **thiuremati**: theory

dau di mânaru: to consider, to respect, to appreciate

Praxea 48

mi-astinuyursescu: to embarrass myself

ehtrulu: the enemy

Praxea 49

sâ-lli imnu pri toru: to follow on its steps

yrâmâtikescu: grammatical

filusuficosu, sin. **filusufikescu**: philosophical

Praxea 51

axiuzescu, inf. **axiuz/eari/iri**: to deserve, to be worth

astruyisiti: set up, arranged

praxi, pl. **prăxi**: learning, education, study

Praxea 52

nomu: rule, law

cunfirmu, inf. **cunfirmari**, sin. **apudhixescu**

apudhixescu, inf **apudhix/eari/iri**, sin. **cunfirmu**: to prove

apódhixi, **cunfirmari**: proof, confirmation

cunsiqintsâ, **aculuthii**: consequence

contrâdzâtsearea, **andiluyii**: contradiction

siluyisescu, inf. **siluyis/eari/iri**: to reflect, to ponder on, to think over/about

di-acunapudha: upside-down, the other way round

Praxea 53
ponu: pain

